

Fylkesmannen i Hedmark

Forvaltningsplan for Hedmarksvidda våtmarkssystem

ENDELAUSMYRENE NATURRESERVAT, BRUMUNDSJØEN-HARASJØMYRA
NATURRESERVAT OG LAVSJØMYRENE/MÅLIKJØLEN NATURRESERVAT

Rapp. Nr./2018

CONVENTION ON WETLANDS

(Ramsar, Iran, 1971)

Innhold

Forord	2
Innledning	3
Naturmangfoldloven	7
Historikk	8
Verneprosess	8
Brukshistorie	8
Dagens status	9
Forvaltning av verneområdene på Hedmarksvidda	20
Endelausmyrene naturreservat	20
Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat	23
Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat	27
Besøksstrategi	30
Oppsyn og administrasjon	30
Kilder	32
Vedlegg 1. Vernekart Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat	33
Vedlegg 2. Vernekart Endelausmyrene naturreservat	34
Vedlegg 3. Vernekart Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat	35
Vedlegg 4. Skiløyper som kan kjøres opp uten dispensasjonssøknad	36
Vedlegg 5. Stier hvor nødvendig rydding kan utføres uten dispensasjonssøknad	37
Vedlegg 6. Tiltakstabell	38
Vedlegg 7. Planlagte endringer i forskrift for Endelausmyrene naturreservat	39
Vedlegg 8. Bevaringsmål	40
Vedlegg 9. Fugleliste for Endelausmyrene	42
Vedlegg 10. Artslister for Brumundsjøen-Harasjømyra	43
Vedlegg 11. Fugleliste for Lavsjømyrene/Målikjølen	45
Vedlegg 12. Besøksstrategi	46

Forord

Endelausmyrene ble vernet 18. desember 1981, og har som formål å bevare et viktig våtmarksområde i sin naturgitte tilstand og å verne om vegetasjonen, det karakteristiske og interessante fuglelivet og annet dyreliv som naturlig er knyttet til området.

Brumundsjøen-Harasjømyra ble vernet 12. desember 2014 (sammenslåing av Brumundsjøen naturreservat som ble vernet i 1981 og Harasjømyrene naturreservat som ble vernet i 2001), og har som formål å bevare et stort naturområde med en rekke ulike barskog- og myrtyper, med innslag av gammelskog, rike bekkedrag og sumpskog som har særskilt betydning for biologisk mangfold ved at det inneholder en rekke sjeldne og sårbare karplante-, sopp- og lavararter. Det er en målsetting å beholde verneverdiene i mest mulig urørt tilstand og eventuelt videreutvikle dem.

Lavsjømyrene/Målikjølen ble vernet 7. desember 2001, og har som formål å bevare i naturtilstand og som landskapselement et stort, intakt myrlandskap av internasjonal verneverdi, satt sammen av strengblandingsmyrer og minerotrofe strengmyrer, bakkemyrer og flatmyrer, med tilhørende vegetasjon og fauna, særlig fuglelivet.

Det ble avholdt oppstartsmøte for forvaltningsplanen med grunneierne og brukerinteresser 26. januar 2016. Her fikk de inviterte muligheten til å komme med sine tanker om en forvaltningsplan for området. Deltakende på møtet var to representanter for Fylkesmannen, SNO, Hamar og Hedemarken Turistforening, Hamar kommune, Vang Allmenning, Naturvernforbundet avd. Hedmark, Ringsaker Jakt- og fiskeområde, Norsk Ornitologisk Forening og en av skiløypekjørerne på Hedmarksvidda.

Dette utkastet til forvaltningsplan vil bli sendt på høring til alle brukerinteresser i områdene. Eventuelle innspill vil så bli jobbet inn i planen. Når dette er gjort, vil planen bli sendt over til Miljødirektoratet for endelig godkjenning.

Forvaltningsplanen inneholder en beskrivelse av området og de ulike brukerinteressene knyttet til det. Planen inneholder også presiseringer av punktene i verneforskriften samt bevaringsmål og aktuelle skjøtselstiltak for reservatet.

Foto: 1 Endelausmyrene naturreservat. Fotograf: Suzanne Wien.

Kriterier for å bli et Ramsar-område

Kriterie 1: En våtmark bør få status som internasjonalt viktig dersom den er representativ, sjelden, eller er et unikt eksempel på en naturlig eller semi-naturlig våtmarkstype for sin biogeografiske region.

Kriterie 2: .... dersom den huser sårbare, utrydningstruede eller kritisk truede arter, eller truede økologiske samfunn.

Kriterie 3: .... dersom den huser populasjoner av plante- og/eller dyrearter som er viktige for det biologiske mangfoldet i den spesifikke biogeografiske regionen.

Kriterie 4: .... dersom den understøtter plante- og/eller dyrearter på et kritisk stadium i deres livssykluser, eller bidrar som tilfluktssted under vanskelige forhold.

Kriterie 5: .... dersom den regelmessig huser 20 000, eller flere, våtmarksfugler.

Kriterie 6: .... dersom den regelmessig huser 1 % av individene i en populasjon av en art, eller underart, av våtmarksfugl.

Kriterie 7: .... dersom den huser en signifikant andel av endemiske underarter av fisk, arter eller slekter, livshistoriestadier, artsinteraksjoner og/eller populasjoner som er representative for våtmarkstjenester og/eller verdier, og som derfor bidrar til global biodiversitet.

Kriterie 8: .... dersom den er en viktig kilde til mat for fisk, gyteområde, oppvekstområde og/eller migrasjonsrute som fiskepopulasjoner, enten innenfor våtmarksområdet, eller andre steder, er avhengige av.

Kriterie 9: .... dersom den regelmessig huser 1 % av individene i en populasjon av en våtmarksavhengig dyreart, eller underart, som ikke er fugl.

Innledning

Forvaltningsplanen omhandler Hedmarksvidda våtmarksområde (Figur 1). Dette er et Ramsar-område som består av tre verneområder; Endelausmyrene, Brumundsjøen-Harasjømyra og Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat (Vedlegg 1-3).

Bakgrunnen for utarbeidelsen av planen er å få et forvaltningsverktøy som skal være førende for aktiviteten i Ramsar-området på Hedmarksvidda, samt å få samlet all relevant kunnskap på ett og samme sted. I tillegg er det et krav at alle Ramsar-områder har en forvaltningsplan. Målgruppen for planen er forvaltere, brukere og tiltakshavere i områdene.

Endelausmyrene ble vernet 18. desember 1981, og har som formål å bevare et viktig våtmarksområde i sin naturgitte tilstand og å verne om vegetasjonen, det karakteristiske og interessante fuglelivet og annet dyreliv som naturlig er knyttet til området. Området har et areal på 5100 dekar.

Brumundsjøen-Harasjømyra ble vernet 12. desember 2014 (sammenslåing av Brumundsjøen naturreservat som ble vernet i 1981 og Harasjømyrene naturreservat som ble vernet i 2001), og har som formål å bevare et stort naturområde med en rekke ulike barskog- og myrtyper, med innslag av gammelskog, rike bekkedrag og sumpskog som har særskilt betydning for biologisk mangfold ved at det inneholder en rekke sjeldne og sårbare karplante-, sopp- og lavararter. Det er en målsetting å beholde verneverdiene i mest mulig urørt tilstand og eventuelt videreutvikle dem. Området har et areal på 25 500 dekar.

Lavsjømyrene/Målikjølen ble vernet 7. desember 2001, og har som formål å bevare i naturtilstand og som landskapselement et stort, intakt myrlandskap av internasjonal verneverdi, satt sammen av strengblandingsmyrer og minerotrofe strengmyrer, bakkemyrer og flatmyrer, med tilhørende vegetasjon og fauna, særlig fuglelivet. Området er på ca. 25 500 dekar.

Ramsarområde

I 2011 ble disse tre verneområdene definert som Ramsar-området Hedmarksvidda våtmarkssystem. Konvensjonen om vern av våtmarker, Ramsar-konvensjonen, trådte i kraft 21. desember 1975 med formål å beskytte våtmarksområder generelt og særlig som leveområde for vannfugler. Etter hvert har målsetningen blitt utvidet, og omfatter i dag ivaretagelse av våtmarker både som leveområde for flora og fauna, og som viktig naturressurs for mange mennesker. Miljødirektoratet er norsk vitenskaps- og forvaltningsmyndighet for konvensjonen. Konvensjonen har i dag tre hovedpilarer:

- Å forvalte internasjonalt viktige våtmarksområder (Ramsar-områder) slik at deres økologiske funksjoner opprettholdes.
- Å sørge for bærekraftig bruk («wise use») av våtmarker generelt i forvaltning og arealplanlegging, herunder bl.a. kartlegge og gjennomføre verneplaner for våtmarker.
- Å delta i internasjonalt samarbeid om våtmarker – for eksempel bistandssamarbeid.

Foto: 2 Brushhøns. Fotograf: Ragnar Ødegaard

Det er satt opp en liste over kriterier som man bør innfri dersom et område skal få betegnelsen «Ramsarområde». Liste over disse kriteriene finnes i marginen på side 3. Hedmarksvidda våtmarksområde oppfyller følgende av disse kriteriene:

- Kriterium 1: Hedmarksvidda våtmarkssystem er et stort myrkompleks med bassenger, dammer og innsjøer, typiske og representative for kontinentalt høyland i sørøst Norge.
- Kriterium 2: Våtmarkssystemet huser truede fuglearter som brushane *Philomachus pugnax* (EN), makrellterne *Sterna hirundo* (EN) og sanglerke *Alauda arvensis* (VU), en art som i denne

delen av Norge vanligvis finnes i kulturlandskap på lavere høyde over havet. Varsler *Lanius excubitor* og fiskeørn *Pandion haliaetus* finnes også her.

- Kriterium 4: Variasjonen av våtmarksfugler som hekker i området er stor, og noen av dem er regionalt sjeldne. Fuglelivet generelt er typisk for store myrer og små åpne vann i høyereliggende områder i denne delen av Norge. Den påfølgende oversikten over fuglelivet er relatert til Hedmarksvidda som helhet. Det betyr at artene som nevnes ikke nødvendigvis finnes i alle 3 underområdene: Storlom *Gavia arctica*, vipe *Vanellus vanellus* (EN), storspove *Numenius arquata* (VU), brushane *Philomachus pugnax* (EN), dobbeltbekkasin *Gallinago media*, hettemåke *Larus ridibundus* (VU), stjertand *Anas acuta* (VU) og makrellterne *Sterna hirundo* (EN).

Norge har forpliktet seg til å sikre den økologiske funksjonen til våre Ramsar-områder gjennom bærekraftig forvaltning som bygger på beste tilgjengelige kunnskap om områdenes verdier og tålegrenser. Forvaltningsplaner skal utarbeides for samtlige områder, og kontroll og overvåking skal gjennomføres inne i områdene og i tilgrensende influensarealer og buffersoner. Hvert tredje år rapporterer medlemslandene til Ramsar-konvensjonen om status for de utpekte Ramsar-områdene. Videre er det krav om løpende rapportering ved eventuell risiko for endringer i økologisk karakter, tilstand eller status i Ramsar-områdene.

Foto: 3 Vipe. Fotograf: Ragnar Ødegaard.

Forvaltningsplan

Når et vernevedtak foreligger, markerer dette innledningen til en forvaltningsfase. Ved opprettelse av et verneområde ønsker man som oftest å ta vare på området i den tilstanden det har på vernetidspunktet. Forvaltningen av fredede områder kan representere store utfordringer. Grensemerking, skilting, utarbeidelse av informasjonsmateriell, skjøtsel, eventuell tilrettelegging for publikum, oppsyn, overvåking av naturverdier og behandling av dispensasjonssaker, er viktige deler av dette arbeidet. Til nå har Fylkesmannen som hovedregel vært forvaltningsmyndighet for områder vernet med hjemmel i naturmangfoldloven, og dette gjelder også for Hedmarksvidda våtmarkssystem.

Verneforskrifta angir formålet med vernet og rammen for hva som er tillatte bruks- og utnyttelsesformer i verneområdet. I den praktiske forvaltningen er det i mange tilfeller behov for en utdyping av verneforskrifta, dvs. en plan som inneholder mer detaljerte og konkrete «kjøreregler». En slik plan kalles en forvaltningsplan. En forvaltningsplan skal utfylle verneforskrifta innenfor rammene av denne. Den skal:

- Være et aktivt hjelpemiddel for å realisere formålet med vernet. Dette kan f. eks. dreie seg om aktiv forvaltning gjennom økologisk skjøtsel. Det er imidlertid verdt å merke seg at flertallet av norske naturvernområder i all hovedsak skal ligge som urørte naturområder.
- Være et redskap for å avveie brukerinteresser gjennom praktiseringen av forskrifta.

En verneforskrift vil på en del punkter normalt gi rom for en viss tolkning og utøvelse av skjønn. Utfordringen i en forvaltningsplan er derfor å presisere og forklare nærmere rekkevidden av de enkelte bestemmelser i verneforskrifta. En annen viktig del av en forvaltningsplan er å gi mest mulig konkrete retningslinjer for forvaltningen av de bestemmelsene i forskrifta som gir rom for skjønn og tolkning. Dette vil ikke minst gjelde retningslinjer for håndtering av dispensasjonssøknader for ulike tiltak og aktiviteter. Drøftingen av de ulike temaene nedenfor må ses i lys av dette utgangspunktet.

En forvaltningsplan kan anbefale endringer av verneforskrifta, men det kreves at det gjennomføres en særskilt prosess med vedtak enten av Miljødirektoratet, eller av Kongen i statsråd, for at endringene kan gjøres gjeldende.

Naturmangfoldloven

I 2009 ble naturmangfoldloven (nml) vedtatt, og den har som formål å bevare det biologiske mangfoldet og de økologiske prosessene i naturen gjennom bærekraftig bruk og vern. Loven er den mest sentrale for forvaltning av norsk natur, gjelder på tvers av sektorer og inneholder et bredt spekter av virkemidler, blant annet mulighet til å verne verdifulle områder. I henhold til naturmangfoldloven § 7 skal prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, og det skal fremgå av beslutningen hvordan disse prinsippene er tatt hensyn til og vektlagt i vurderingen av saken (se tekstboks). Forvaltningsmålene i nml § 4 (forvaltningsmål for naturtyper og økosystemer) og § 5 (forvaltningsmål for arter) trekkes også inn i skjønnsutøvingen der det er aktuelt. Naturmangfoldloven inneholder også regler som skal hindre fremmede organismer å spre seg i norsk natur. Blant annet er det klare regler for innføring og utsetting av fremmede organismer.

Forvaltningsplanen er utarbeidet innenfor de rammer som er fastsatt i verneforskriftene, og gir nærmere retningslinjer om tolkning og praktisering av vernebestemmelsene. Nærmere vurdering av de miljørettslige prinsippene fremgår av retningslinjene som er fastsatt for de ulike brukerinteresser, og vil i tillegg bli vurdert i forbindelse med forvaltnings- og skjøtselstiltak, og ved søknader om dispensasjon fra vernebestemmelsene.

Historikk

Verneprosess

Første gang myrene på Hedmarksvidda ble nevnt i sammenheng med vern var i forbindelse med «Landsplan for myrreservater i Norge» som ble publisert i 1973 (Moen 1973). Her ble Endelausmyrene og Lavsjømyrene spesielt nevnt og foreslått fredet. Fem år senere, i 1978, utarbeidet Fylkesmannen i Hedmark utkast til verneplan for våtmarksområder i Hedmark fylke, og dette var forløperen til at Brumundsjøen naturreservat og Endelausmyrene naturreservat ble opprettet i 1981. I 1992 utga Fylkesmannen i Hedmark et utkast til verneplan for myr, og her var Lavsjømyrene/Målikjølen og Harasjømyrene foreslått som aktuelle verneområder. Det skulle allikevel ta nesten ti år før verneforslagene ble endelig vedtatt, og Lavsjømyrene/Målikjølen og Harasjømyrene ble naturreservater i 2001.

I 2011 ble Hedmarksvidda våtmarkssystem, med underområdene Endelausmyrene naturreservat, Brumundsjøen naturreservat, Harasjømyrene naturreservat og Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat et Ramsarområde.

I 2014 ble Brumundsjøen naturreservat og Harasjømyrene naturreservat utvidet og slått sammen til ett, Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat. Dette var et resultat av en frivillig verneprosess.

Frivillig vern innebærer at det er grunneier selv som styrer prosessen. Grunneier kan når som helst trekke seg, frem til man godkjenner et tilbud og det blir inngått en avtale om frivillig vern. Alle kostnader med tilrettelegging, registreringer, erstatningsberegninger og andre avklaringer blir dekket av staten. En del av betingelsene i avtalen om frivillig vern som skogeier inngår med myndighetene er kartfestet avgrensning, økonomisk erstatning og forslag til verneforskrift.

Forhandlinger om økonomisk erstatning for tilbudte arealer for vern gjennomføres mellom statens skogsakkyndig og grunneiers representant (for eksempel Glommen Skog, Mjøsken Skog eller Norskog). Grunnlaget for disse forhandlingene er skogtakst, markedspriser på virke og forutsetninger basert på erstatningsrettslige prinsipper. I tillegg kan lokale eller eiendomsvisse forhold spille inn.

Forhandlingsresultatet og erstatningen skal alltid godkjennes av skogeier, og det er skogeier selv som inngår avtale med staten ved Miljødirektoratet.

Brukshistorie

Det er få registrerte kulturminner innenfor grensene til de tre naturreservatene, men i områdene rundt er det registrert fangstanlegg, jernvinner og kullgroper, som viser at området var i bruk allerede i jern- og middelalderen. Innenfor Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat er det registrert et fangstanlegg på en morene.

I nyere tid har Hedmarksvidda blitt brukt til beiting av husdyr, hogst, noe skogplanting og grøfting i forbindelse med skogsdrift (foto 2). Det er også satt opp enkelte hytter, setre og naust innenfor det som i dag er naturreservater. Disse installasjonene er satt opp før vernet (se avsnitt om «Bruk av områdene»). Det finnes også enkelte bilveier, samt noen tydelige stier.

Foto 1: Gammel grøft i Endelausmyrene naturreservat. Fotograf: Suzanne Wien

På vinterstid blir det kjørt opp 2 faste skiløyper i Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat og 9 i Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat. Det er ingen skiløyper i Endelausmyrene naturreservat. Brumundsjøen er oppdemt og det er også bygd opp en demning i Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat (Platou-demningen).

Dagens status

Kunnskapsstatus

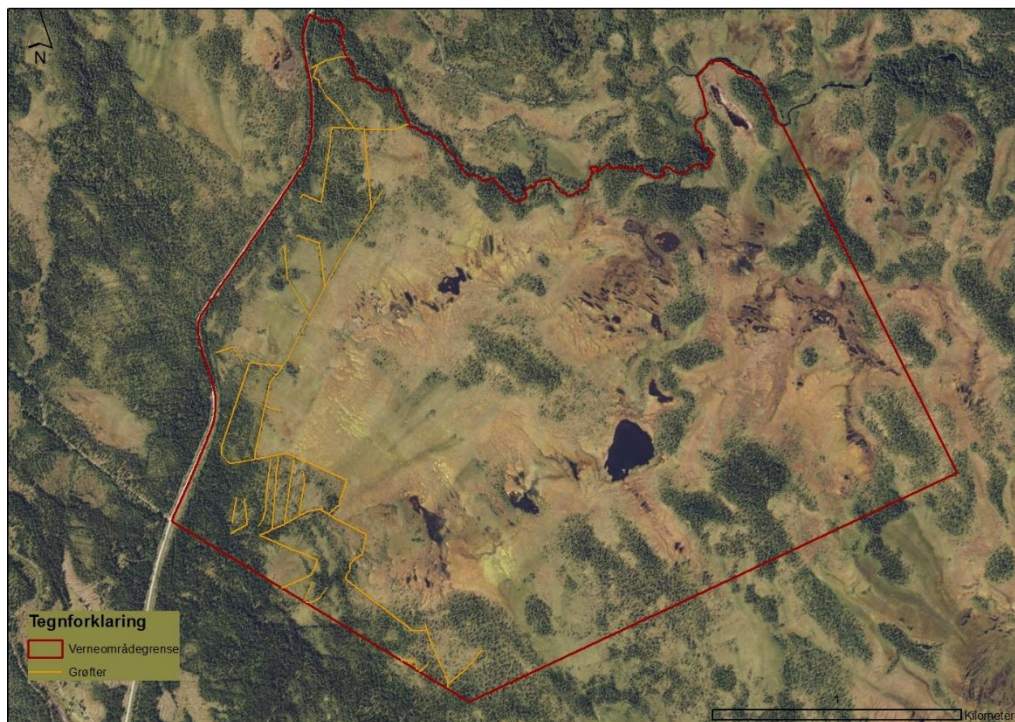
Den kunnskapen vi har om naturtypene i verneområdene stammer i stor grad fra undersøkelser som ble gjort før vernet.

Kunnskapen vi har om myrtyper o.l. stammer derfor fra 70-tallet. Det ble foretatt en kartlegging i forbindelse med utvidelse og sammenslåing av Brumundsjøen naturreservat og Harasjømyrene naturreservat i 2014. Funnene som ble gjort da stemmer godt overens med det som ble funnet ved de tidligere kartleggingene ellers i området. Det var BioFokus, Torbjørn Høitomt og Tom Hellik Hofton, som utførte kartleggingen i 2009. I tillegg er områdene kartlagt av Asbjørn Moen i 1983, Skattum og Sonerud i 1975 og Arne Næss i 1970.

Fylkesmannen vurderer den generelle kunnskapsstatusen for området å være god. Informasjon om fuglefaunaen er i stor grad samlet i to rapporter (Bekken 2001 og Bekken 2013). Fuglefaunaen ble også grundig undersøkt i 1976-77 og i 1987. Fylkesmannen har som målsetting å gjennomføre grundige undersøkelser av fuglefaunaen ca. hvert 10. år.

Hedmarksvidda blir brukt til friluftslivsformål året rundt, men det totale omfanget av bruken er ikke kjent.

Grøftingen som ble gjort i området hadde liten gevinst for skognæringen, men hva slags påvirkning den har på naturverdiene i dag, er lite undersøkt. Ut fra historiske flyfoto ser det ut til at områdene rundt grøftene har fått mer trær, og det kan derfor tenkes at de fortsatt har en viss drenerende effekt (figur 2).

Figur 2: Oversikt over grøftene i Endelausmyrene naturreservat.

Villreinen fra Rondane Sør-området har regelmessige trekk sørover til kalve- og sommerbeiteområder i de såkalte «skogområdene i sør», og som er bestående av en mosaikk av skog og myr (se Villreinen 2014). Gjennom hele 2000-tallet har minst én fostringsflokk regelmessig krysset Åsta hvert år om våren og trukket inn i Hedmarksvidda våtmarkssystem og traktene omkring. Bukker har også trukket inn i samme område og oppholdt seg mer spredt - også utover langt større områder. Bukker kan støtes på nesten overalt. Sommeren 2016 kunne en fostringsflokk telles til 48 dyr, derav 11 kalver og resten simler (31. juli og 2. august). Det antas at kalvingene finner sted etter at simlene har krysset Åsta. Her finnes vinterbrøytete veger og en del hytter som kan skape forstyrrelser i forbindelse med selve kryssingen (pers. med., Finn-Audun Grøndahl).

Verneverdier

Naturtyper

Endelausmyrene:

Endelausmyrene naturreservat ligger ca. 30 km nord for Hamar. Naturreservatet domineres av store, åpne myrflater med enkelte barskogsbevokste fastmarksholmer (foto 3). Det er stort sett flatmyr med innslag av minerotrof strengmyr og strengblandingsmyr.

Deler av myrområdet er temmelig bløtt og inneholder en rekke tjern og dammer. Vegetasjonen domineres av fattigmyr-vegetasjon med fastmatte (overgangstyper mot mykmatte). En vanlig forekommende type har lågvokst feltsjikt dominert av småbjønnskjegg (*Trichophorum cespitosum cespitosum*) med stivtorvmose (*Sphagnum compactum*) og dvergtorvmose (*S. tenellum*) i bunnen.

Minst like vanlig er mer produktive samfunn med høgvokste grasvekster som flaskestarr (*Carex rostrata*) og dvergbjørk (*Betula nana*) i feltsjiktet, og med *Sphagnum*-matte av flere arter i bunn. I vest er det intermediære samfunn (Fylkesmannen i Hedmark 1978; Moen 1983).

Foto 2: Myr i Endelausmyrene naturreservat i november. Fotografert av Suzanne Wien

Brumundsjøen-Harasjømyra:

Brumundsjøen ligger ca. 25 km nord for Hamar. Den er relativt grunn og er omgitt av myrer og barskog. I sør- og nordenden av sjøen finnes store myrområder, som til dels er svært bløte og inneholder en rekke tjern og dammer (foto 4). For øvrig er det enkelte furubevokste morenehauger i myrområdene. Den grunne og relativt næringsrike sjøen kombinert med bløte myrer, gir grunnlag for et rikt og variert fugleliv.

Ordforklaring til begreper om myr

Flatmyr er jordvannsmyr (får vanntilførsel fra grunnen) i flatt terreng, gjerne i tilknytning til et tilvoksende tjern. Typen finnes overalt hvor det kan dannes myr.

Strengmyr har regelmessig veksling mellom lange, smale forhøyninger (strenger) som virker demmende, og våte, flate partier (flarker); disse strukturene ligger på tvers av myras hellingsretning.

Bakkemyr er jordvannsmyr (får vanntilførsel fra grunnen) i hellende terreng (over 3°).

Minerotrof myr er myr som får vanntilførsel både fra regnvann og grunnvann som har vært i kontakt med mineraljord.

Ombrotrof myr får sin vanntilførsel utelukkende fra regnvann.

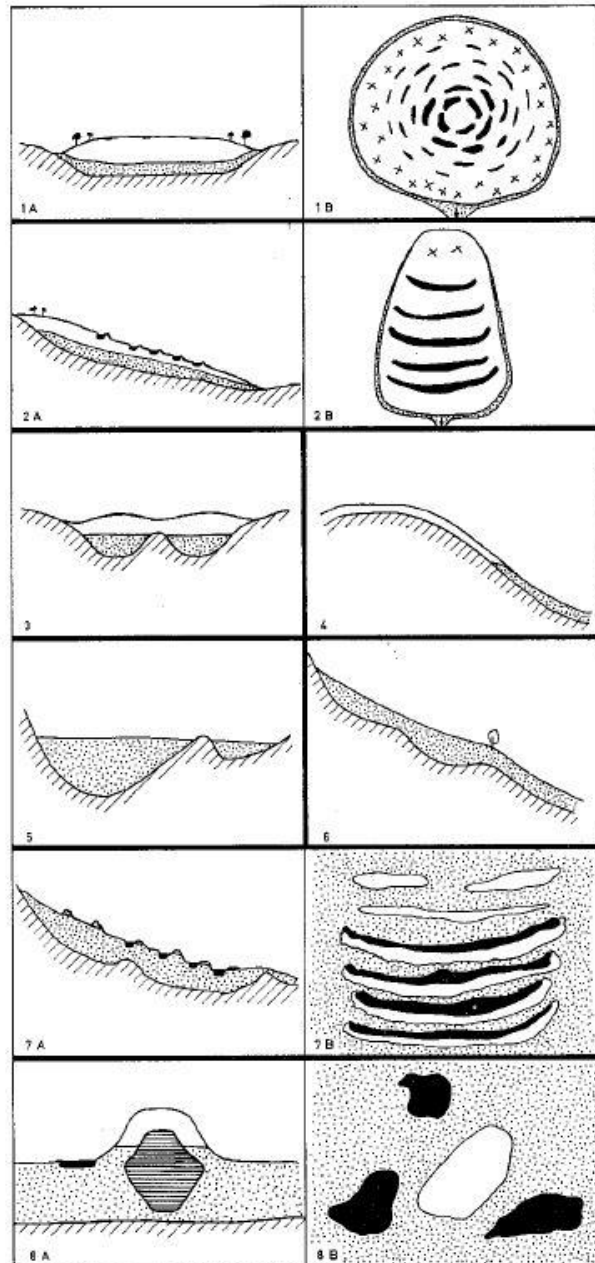
Fattigmyr har lavere pH og dermed surere torv.

Rikmyr karakteriseres av basekrevende arter og baserik torv (pH over 6).

Flark er et vått, flatt søkk mellom tørrere strengtuer på myra.

Gjøler er vannansamlinger som er dannet sekulært på myr.

Strenger er tuepartiene mellom flarkene. Ofte litt opphøyet og blir derfor ombrogene.

- 1-4: ombrotrofe myrkompleks/*Ombrotrophic types.*
 5-8: minerotrofe myrkompleks/*Minerotrophic types.*
 1 A, B. Konsentrisk høgmyr/*Concentric raised bogs.*
 2 A, B. Eksentrisk høgmyr/*Excentric raised bogs.*
 3. Atlantisk myr/*Atlantic bogs.*
 4. Terrengdekkende myr/*Blanket bogs.*
 5. Flatmyr/*Flat fens.*
 6. Bakkemyr/*Sloping fens.*
 7 A, B. Streng- og blandingsmyr/*Flark fens and mixed mires.*
 8 A, B. Palsmyr/*Palsa mires.*

Figur 3: Oversikt over forskjellige typer av myr.

Myrtypene rundt sjøen består av minerotrofe strengmyrer, flatmyrer og innslag av strengblandingsmyr og svakt hellende bakkemyr. Flarkene er vanligvis gjøler eller løsbunnsamfunn. Strengene er stort sett fastmattesamfunn, noen steder tuesamfunn. Floraen er triviell, men mer næringskrevende arter inngår. Vegetasjonen kan defineres som fattigmyr- og intermediermyrsamfunn. Sistnevnte har ofte *Scirpus hudsonianus* som dominerende art. I bunnsjiktet dominerer arter som *Sphagnum subsecunda coll.*, *S. subfulvum*, *S. subnitens*, *S. warnstorffii*, *Drepanocladus badius*, *D. revolvens*.

Brumundsjøen er fra lang tid tilbake regulert for å skaffe vann til industrien i Brumunddal. Nåværende vannstand er derfor høyere enn naturlig. Demningen ble restaurert på 70-tallet og sjøen

har blitt tappet i tørkeperioder for å bedre forholdene for fisken i Brumund-elva. Tapping av sjøen i hekketida vil sannsynligvis ha ugunstig virkning på fuglelivet (Fylkesmannen i Hedmark 1978).

Foto 3: Tjern i ferd med å bli myr i Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat. Fotografert av Suzanne Wien

Lavsjømyrene/Målikjølen:

Naturreservatet ligger i et myrrikt område omgitt av slake høyder ca. 20 km nordøst for Hamar. Mektige løsavleiringer bidrar til en høy myrfrekvens. Området befinner seg innenfor det store sørøst-norske grunnfjellsområdet, som ikke gir grunnlag for særlig rike utforminger av vegetasjonen.

I området finnes minerotrof strengmyr, strengblandingsmyr, bakkemyr med opptil 8 graders helling og flatmyr i veksling innenfor store myrlandskap som er splittet opp av fastmarkskoller. Flarkene fins både som gjøler (i hundretall), løsbunn og mykmatte. Strengene har oftest tuevegetasjon, dels fastmatter. Fattigmyr dominerer, og vanligst er fastmattesamfunn der bjønnskjegg ofte dominerer.

Intermediære samfunn fins nedenfor Målia. Ombrotrof tuevegetasjon finnes på de mest markerte strengene. Det er bygd mange hytter i kanten av området, ellers ingen inngrep av betydning. Av 12 myrområder i Sør-Hedmark undersøkt i 1983 var Lavsjømyrene det mest artsrike når det gjelder våtmarksfugler. Når Målikjølen regnes med, er 34 arter av denne gruppen påvist totalt. Lavsjøen med de nærmeste områdene er det rikeste delområdet (Maartmann 1977; Moen 1983).

Artsmangfold

Endelausmyrene:

Av pattedyr er det registrert både brunbjørn, rødrev, hare, ulv, elg, gaupe, rådyr og villrein på Endelausmyrene. Villrein bruker området på sesongbasis, og det har vært kalving i Ramsar-området. Bjørn og ulv kommer som streifdyr, men de andre artene er relativt vanlige.

Fuglefaunaen på Endelausmyrene har oppgjennom tidene vært svært variert. Smålom og horndykker er fast etablert som hekkefugler, og trane og sangsvane hekker trolig også her. De forventede ande- og vaderartene hekker i lavt til normalt antall. I 2001 var hettemåka nede på et lavt nivå, og brushane var blitt borte som hekkefugl. Per 2013 har antall arter og individer gått enda lenger tilbake, og vipa, hettemåka og fiskemåka har også forsvunnet som hekkefugler (Bekken 2001, Bekken 2013). For fullstendig artsliste for fugler, se vedlegg 9.

Det er også registrert en del ulvelav (rødlisteart) i naturreservatet, og Kjerkholtjernet har ørret. Ingen fremmede arter er registrert.

Foto: 4: Ulvelav. Fotografert av Suzanne Wien

Brumundsjøen-Harasjømyra:

Av pattedyr er det registrert brunbjørn, vanlig spissmus, hare, ekorn, skoglemen, lemen, klatremus, gråsidemus, markmus, liten skogmus, rødrev, røyskatt, snømus, mink, mår, elg, rådyr, bever, jerv og villrein (Artskart, 2017).

Foto: 5:Storlom. Pixabay.com

Brumundsjøen og områdene rundt er den rikeste fuglelokaliteten på søndre del av Hedmarksvidda både for lom, ender, spurvefugler og en del vadere. Spesielle trekk ved reservatet er fast etablert smålom og storlom, og stort mangfold både av hekkende og rastende/tilfeldig forekommende ender og vadere (Bekken 2001). Til sammen er det påvist hele 48 arter våtmarksfugler i området (Bekken 2013).

I selve Brumundsjøen finnes ertemusling, krøkle, ørret og røye.

Av fremmede arter er det registrert et plantefelt med edelgran og vrifuru i nord, og ørekyt og kanadagås i/på Brumundsjøen. For fullstendig artsliste, se vedlegg 10.

Lavsjømyrene/Målikjølen:

Av pattedyr er det registrert villrein og tilfeldige forekomster av gaupe og ulv.

Foto: 6: Gaupe. Pixabay.com

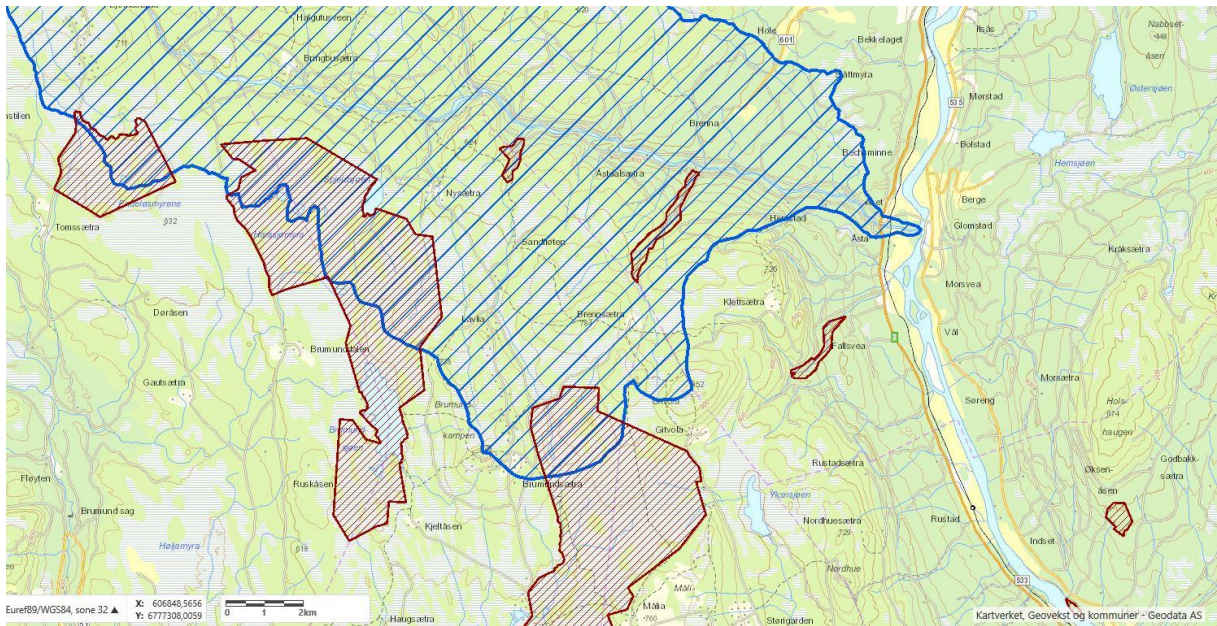
Av mose, sopp og lav er det blant annet registrert trøsåtemose, fjelltorvmose, gulmøkkmose, brun kamfluesopp, tjærekjuke, olivenbrun vokssopp, flatklokkehatt, tofargelakssopp, tussehatt, ulvemelk og sennepslørsopp (Artskart 2017).

Det er registrert ørret og ørekyt (fremmed art) i vannene i området.

Artsliste for fugler finnes i vedlegg 11.

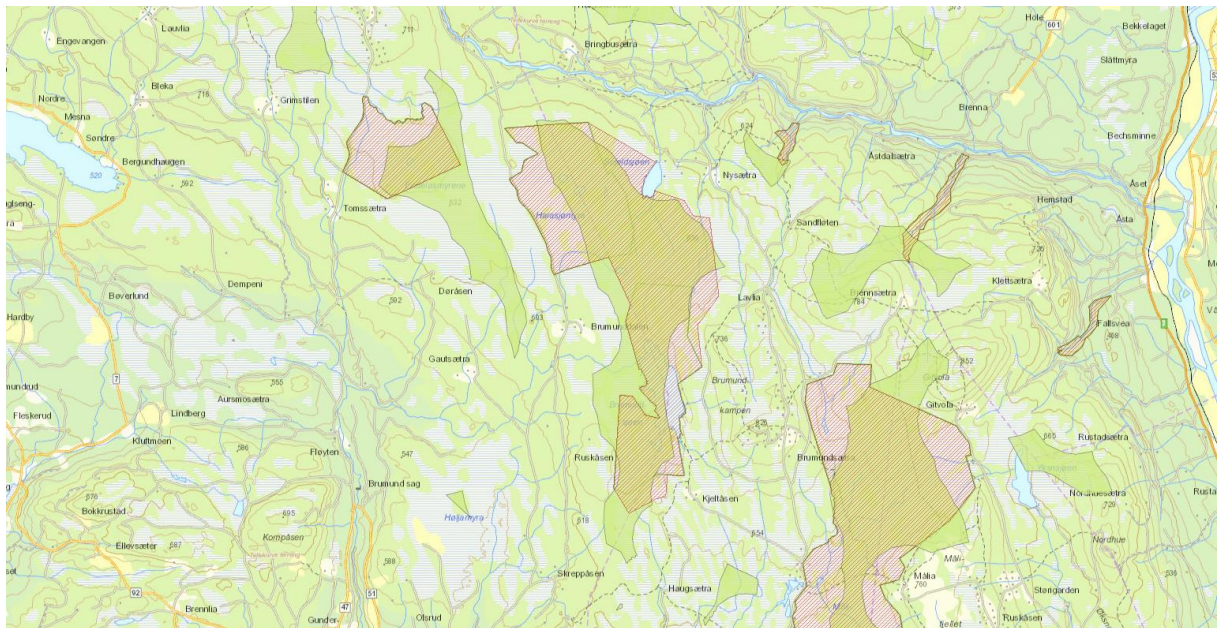
Øvrig:

Åstavassdraget drenerer de nordligste delene av alle de tre naturreservatene som er omtalt i denne planen. Åstavassdraget er et vernet vassdrag, og er vernet med bakgrunn i at det er «Delvis urørt». Elvene og vannet i vassdraget er en viktig del av et rolig landskap, med fjellvidder øverst, deretter skog og myr, før utløp i Glåma. Vassdraget har stort naturmangfold knyttet til elveløpsform, geomorfologi og landform, botanikk, landfauna og vannfauna (NVE, 2017).

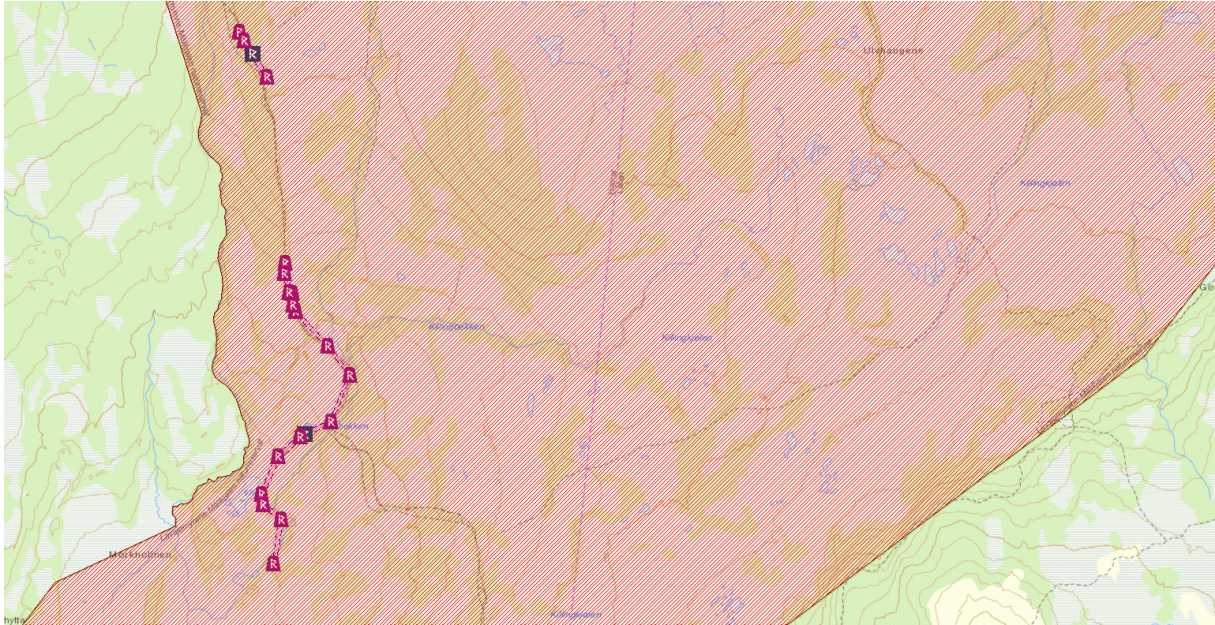
Figur 4: Åstavassdraget merket med blå skravur. Verneområdene i rødt.

Alle tre områdene har kjerneområder som ligger mellom 1-3 km unna nærmeste tekniske inngrep (INON).

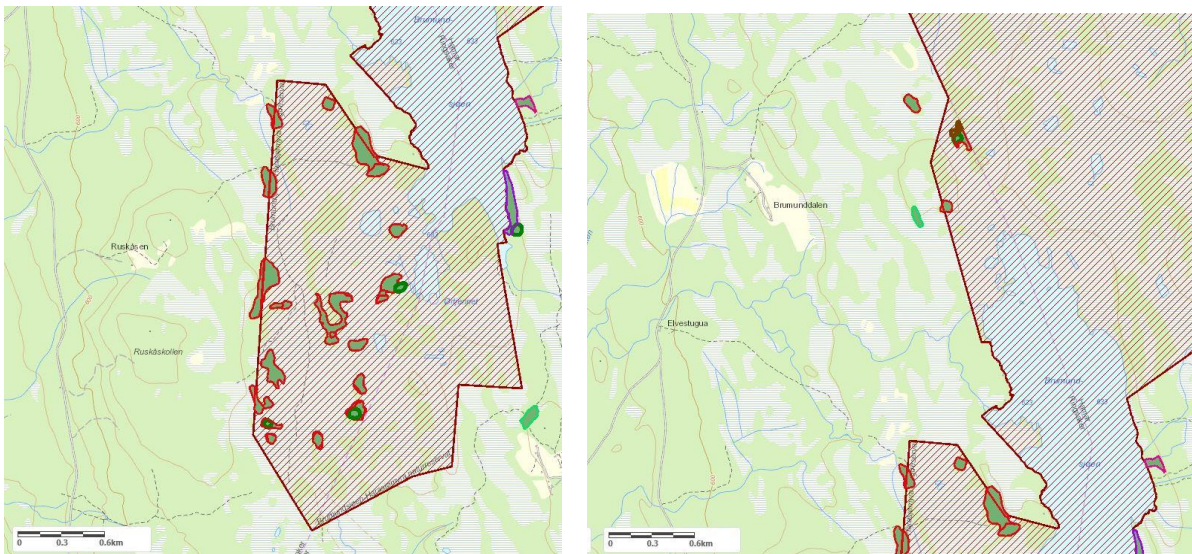
Figur 5: INON-områder på Hedmarksvidda, markert med grønt.

Lavsjømyrene/Målikjølen er det eneste av de tre som har registrert kulturminner innenfor verneområdegrensene. Kulturminnet er et fangstanlegg fra jernalderen – middelalderen, beliggende halvannen kilometer SØ for Brumundsetra. Anlegget består av 13 registrerte fangstgroper, og 5 mindre groper innenfor lokaliteten gitt vernestatus uavklart. En tolkning av de mindre gropene kan være at de har en sammenheng med et ledegjerde mellom fangstgroperne (Kulturminnesøk, 2017).

Figur 6: Kulturminner i Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat

Brumundsjøen og Harasjømyra har registrerte MiS-lokaliteter. De fleste av disse befinner seg sørvest for Brumundsjøen og representerer gamle trær. Et par representerer liggende død ved, mens en oppe ved Borkbuvollen representerer rik bakkevegetasjon.

Figur 7: MiS-figurer i Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat.

Alle tre områdene er i sin helhet markert som villrein-områder. Regional plan for Rondane-Sølnkletten berører verneområdene, men nevner dem ikke spesielt.

<http://www.oppland.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=390&Filld=966>

Foto 4: Rein på Hedmarksvidda. Fotograf: Finn-Audun Grøndahl

Bruk av områdene

I dag brukes Hedmarksvidda til friluftsliv sommer og vinter, jakt, noe hogst og beiting, samt enkelt hytteliv. I Endelausmyrene naturreservat er det ingen bygninger, i Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat er det tre bygninger (hytter og naust) inne i reservatet. I Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat er det to bygninger ved Kveåa, og ei koie på Ingeborgvolla, som ligger innenfor naturreservatet.

Pågående skjøtsel og tiltak

Det foregår ingen skjøtsel eller tiltak i områdene fra forvaltningsmyndighetens side i dag, og behovet for skjøtsel for å ta vare på verneverdiene er lite. Når det kommer til tiltak, er det i hovedsak behov for kanalisering av ferdsel og informasjon til de som ferdes i området. I tillegg kan det være interessant å se nærmere på de grøftede myrene og kartlegge fremmede arter.

Vang og Furnes allmenninger har ansvaret for å holde demningen i Brumundsjøen ved like.

Forvaltning av verneområdene på Hedmarksvidda

Forvaltning av verneområder omfatter saksbehandling etter verneforskriftene, forvaltnings- og skjøtselsplanlegging, rapportering, tilsyn, informasjonsarbeid, overvåkning, registreringer og gjennomføring av tiltak som er nødvendig for å ivareta eller fremme verneformålet eller opplevelsesverdien. For nærmere omtale av dette henvises det til Miljødirektoratets rundskriv M106-2014 «Rundskriv om forvaltning av verneforskrifter». Videre henvises det til Miljøverndepartementets veileder T-1554 («Naturmangfoldloven kapittel II»).

Endelausmyrene naturreservat

Det er få dispensasjonssøknader i Endelausmyrene naturreservat. Siden det ble opprettet er det p.t. kommet én søknad om hogst langs veien i vest, og én generell søknad om lisensfelling av bjørn og ulv på Hedmarksvidda. Begge ble innvilget.

Trusler mot verneverdiene

En del av de gamle grøftene drenerer fortsatt en del vann ut fra myra. Dette muliggjør sakte, men sikkert, etablering av gran og gjengroing av myrområdene som er grøftet. Dette er ikke en ønsket utvikling i naturreservatet, og kan true formålet med vernet, som er å bevare et våtmarksområde i naturtilstand (..).

Bevaringsmål, planlagte tiltak og skjøtsel

Bevaringsmål:

Det er et mål at det ikke skal forekomme fremmede arter i naturreservatet. Per i dag er tilstanden god, og det er ikke registrert noen fremmede arter.

Et annet mål er at naturreservatet skal huse og være et fristed for truede fuglearter. Tilstanden er god, også på dette punktet.

Til slutt er det en målsetning at den økologiske tilstanden i reservatet skal være god. Dette innebærer at de grøftede arealene vil overvåkes, og at dersom det registreres økt gjengroing, vil det igangsettes restaureringstiltak. I dag er tilstanden middels.

Se vedlegg 8 for mer detaljer rundt bevaringsmål.

Tiltak:

1. Overvåking av myr. Sørvest i Endelausmyrene naturreservat finnes det et nettverk av grøfter. Tilstanden på myra i dette området vil overvåkes gjennom bevaringsmål, og det vil settes i gang tiltak dersom tilstanden forverres, eller dersom andre faktorer taler for at dette er nødvendig.
2. Endring av verneforskriften. Slik verneforskrifta står i dag, stemmer den ikke overens med de avtaler som ble inngått ved vernetidspunktet. Dette gjelder særlig dagens kapittel 5 og 6. Fylkesmannen vil jobbe for å endre forskrifta, men inntil dette er gjort, er det den til enhver tid oppdaterte forskrifta som ligger på www.lovdatab.no som gjelder.
3. Oppdatering av infoplakater. Plakatene er gamle og bør skiftes ut.

Se vedlegg 6 for fullstendig tiltaksliste for Ramsar-området.

Retningslinjer for brukerinteresser

For reservatet gjelder følgende bestemmelser:

1. Vegetasjonen i vann og på land er fredet mot skade og ødeleggelse som ikke følger av tillatt ferdsel eller i medhold av punktene V-VIII.

Nye plantearter må ikke innføres.

2. Pattedyr og fugler, herunder deres hi, reir og egg, er fredet mot enhver form for skade, ødeleggelse og unødige forstyrrelser som ikke følger av tillatt ferdsel eller tiltak i medhold av punktene V-VIII. Jakt, fangst og bruk av skytevåpen er forbudt.

Hunder må ikke slippes ut i reservatet.

Nye dyrearter må ikke innføres.

3. Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre de naturgitte forhold, herunder oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger, framføring av nye luftledninger, jordkabler og kloakkledninger, bygging av veier, drenering og annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse - herunder torv, ny utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling og bruk av kjemiske bekjempningsmidler.

4. Motorisert ferdsel er forbudt.

Camping, teltslagning og oppsetting av kamouflasjeinnretninger for fotografering er forbudt.

Det er en målsetning at naturreservatet forblir så urørt som det er i dag, og utvikler seg i retning av å bli mer urørt.

Friluftsliv og turisme

Det er forbud mot camping og telting, men det er lov å gå på tur i naturreservatet, sommer som vinter. Det er altså ingen begrensninger angående å bevege seg i naturreservatet (kun forbud mot motorferdsel). Det er ikke tradisjon for å kjøre opp skiløyper som berører naturreservatet.

Oppkjøring uten søknad og tillatelse er brudd på forskrifta. Det er ikke ønskelig fra forvaltningsmyndighetens side at det settes i gang oppkjøring av skiløyper her. Bakgrunnen for dette er at området blant annet er viktig for villrein, og forvaltningsmyndigheten ønsker ikke å invitere til å starte opp aktivitet som tradisjonelt ikke er bedrevet i området.

Det er lagt ned forbud mot å sette opp kamouflasjeinnretninger for fotografering. Dette er for å hindre konsentrert ferdsel og forstyrrelser for fuglelivet. Man kan gjerne ta bilder av fuglelivet og naturreservatet, men å sette opp faste poster er ikke aktuelt. Begrunnelsen for dette er at fuglelivet trenger ro, særlig når det er dokumentert nedgang i bestandene. Det er tillatt å sanke bær og matsopp.

Jakt, fangst og fiske

Det er forbud mot jakt, fangst og bruk av skytevåpen, samt slipp av hund i naturreservatet.

Bestemmelsene er ikke til hinder for jakt på rype, hare og hjortedyr etter den til enhver tid gjeldende viltlov og forskrifter gitt i medhold av denne (Kap. V pkt. 5).

I avtale inngått ved fredningstidspunktet ble det satt som vilkår at storfugl skulle stå på listen over opprasede arter som det kan jaktes på. Fylkesmannen vil jobbe for å få dette inn i verneforskrifta.

Det er også forutsatt at det vil bli gitt dispensasjon til bruk av elgtrekk, eller tilsvarende beltegående kjøretøy, for uttransport av felte hjortedyr. Felling av dyr innenfor grensene til naturreservatet har forekommet svært sjeldent, og Fylkesmannen ser på uttransport av felte dyr som uproblematisk. Det må allikevel gis dispensasjon for at uttransporten skal kunne foregå.

I praksis kan jakt (på de ovenfornevnte artene) foregå på vanlig måte, også innenfor Endelausmyrene naturreservat. Det er tillatt å slippe hund i forbindelse med utøvelse av tillatt jakt (Kap. V pkt. 6), men for øvrig gjelder **helårs båndtvang**.

Kvoté/lisensfelling

Jordbruk

Det er åpnet for tradisjonell beiting i området. Dette kan utføres uten dispensasjon fra verneforskrifta for Endelausmyrene naturreservat. Det samme gjelder nødvendig bruk av gjeterhund på dyra (Kap. V pkt. 2).

Jordbruk utover dette vil verken være tillatt eller ønskelig i Endelausmyrene naturreservat.

Skogbruk

Verneforskrifta er ikke til hinder for vedlikehold av tidligere opptatte grøfteavløp som drenerer tilgrensende jord- og skogbruksarealer. Det kreves imidlertid at forvaltningsmyndigheten varsles før slike arbeider settes i gang. Det er ikke tillatt å grave nye grøfter i naturreservatet.

Kapittel VI i verneforskrifta inneholder bestemmelser om skog. Her kommer det tydelig frem hva man ikke kan hogge. I avtale inngått på fredningstidspunktet ble det satt som vilkår at denne delen av verneforskrifta skulle endres til:

«For skogen i området gjelder følgende:

1. Skog på myr og vannsyk skogsmark skal stå urørt.
2. Skog på fastmarksholmer skal stå urørt.
3. Skog på fastmark langs reservatets grenser skal kunne drives etter plan godkjent av forvaltningsmyndigheten. Unntatt fra dette er skogen på Kirkholen, som skal stå urørt. Ved drifta skal det legges vekt på: (resten av punkt VI forblir uendret).»

Det er altså tillatt å hogge langs grensene til naturreservatet, hvis det foreligger en godkjent plan. Ved ønske om hogst må tiltakshaver sende en søknad med en plan for hogsten til forvaltningsmyndigheten.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til etablering av nye grøfteløp for drenering av til grensende arealer (Kap. VII pkt.. 2).

Nå for tiden er det mye fokus på myrrestaurering og lukking av grøfter, og myrenes potensiale som lagringsplass for karbon i klimasammenheng. Fylkesmannen mener derfor at det ikke er aktuelt å gi dispensasjon til nye grøfteløp i naturreservatet.

Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat

Det har innkommet en del forskjellige dispensasjonssøknader i Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat. De fleste gjelder bruk av snøskuter til frakt av utstyr og oppkjøring av skiløyper. Noen søknader om elgtrekk og ringmerking har det også vært. Disse er blitt innvilget. I tillegg har det vært en søknad om rivning og gjenoppbygging av ei bu, som det ikke ble gitt dispensasjon til. Noe hogst og rydding rundt hytter er det også blitt gitt dispensasjon til.

Trusler mot verneverdiene

Det har blitt rapportert til Fylkesmannen at båter på Brumundsjøen i visse tilfeller skremmer fugler. Bruk av robåter er tillatt, men ikke motorisert ferdsel. Dersom omfanget av robåter blir såpass stort at det går utover fuglelivet, må Fylkesmannen vurdere å sette i verk tiltak for å forhindre dette. Et tidsbegrenset ferdselsforbud til vanns kan da bli aktuelt.

Det er registrert et plantefelt med edelgran og vrifuru helt nord i naturreservatet. Fremmede arter er generelt ansett som en trussel mot biologisk mangfold.

Bevaringsmål, planlagte tiltak og skjøtsel

Bevaringsmål:

Helt i nord er det et felt med grøftet myr/skog og utsatte fremmede arter som edelgran og vrifuru. Det er en målsetning om at det ikke skal finnes fremmede arter i naturreservatet. I dette området er tilstanden dårlig.

Tilstanden skal overvåkes ved å gå transekter og registrere fremmede arter langs disse.

Det er også et mål at naturreservatet skal være et fristed o ettertraktet område for truede våtmarksfugler. Særlig området rundt Brumundsjøen er viktig til dette formålet. Tilstanden er per i dag middels.

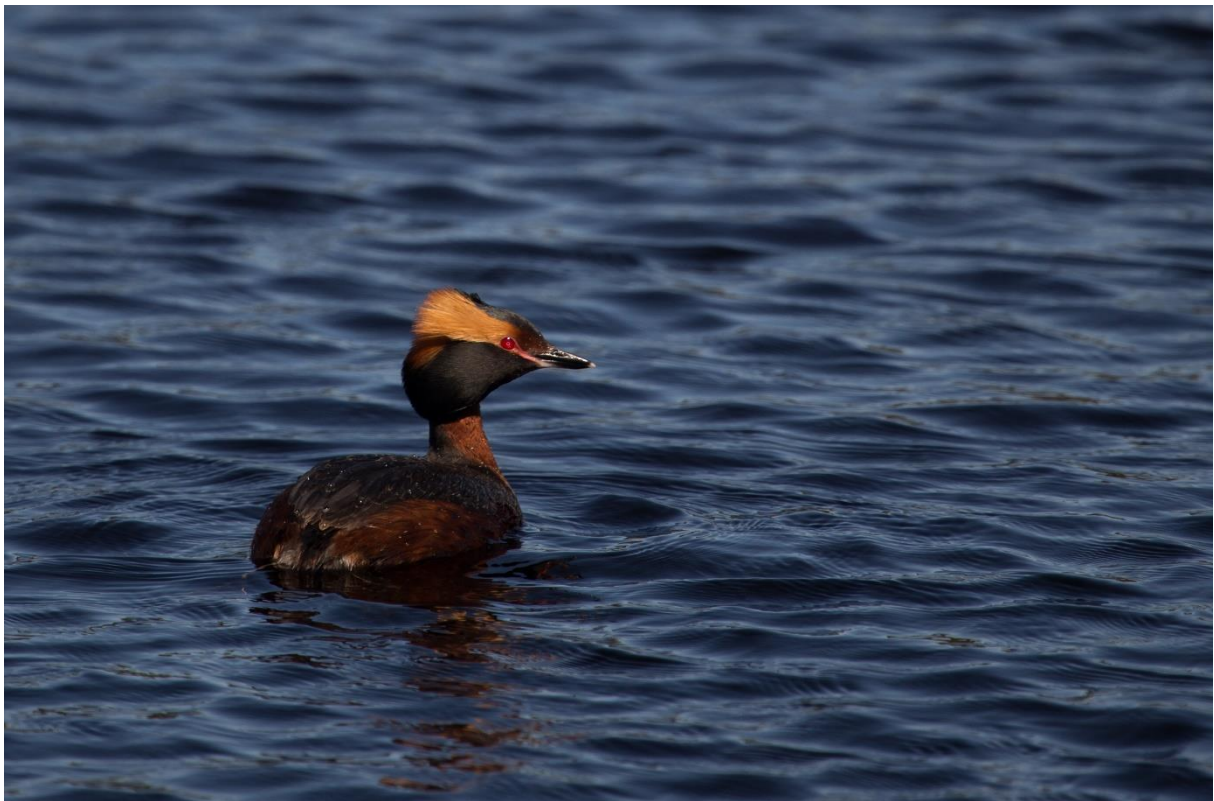
Se vedlegg 8 for mer detaljer rundt bevaringsmål.

Tiltak:

1. Bilder av hytter og naust. For å få en oversikt over bygningsmassen i naturreservatet er det planlagt fotoregistrering av hytter og naust i naturreservatet. Dette vil lette arbeidet med dispensasjoner, samt dokumentere en «før»-situasjon.
2. GPS-registrering av skiløype.
3. Uttak av fremmede arter i nord.
4. Registrering av båter på Brumundsjøen i hekketiden.

Se vedlegg 6 for fullstendig tiltaksliste for Ramsar-området.

Foto 5: Horndykker. Fotograf: Finn-Audun Grøndahl.

Retningslinjer for brukerinteresser

I naturreservatet må ingen foreta noe som forringer verneverdiene angitt i verneformålet.

I naturreservatet gjelder følgende vernebestemmelser:

- a) Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er vernet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter og sopp (inkludert lav) eller deler av disse fra reservatet. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.
- b) Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er vernet mot skade, ødeleggelse og unødig forstyrrelse. Utsetting av dyr er forbudt.
- c) Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre naturmiljøet, som f.eks. oppføring av bygninger, anlegg, gjerder, andre varige eller midlertidige innretninger, parkering av campingvogner, brakker e.l., framføring av luftledninger, jordkabler, kloakkledninger, bygging av veier, drenering eller annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling eller lagring av masse, utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling, kalking eller bruk av kjemiske bekjempningsmidler. Forsøpling er forbudt. Opplistingen av tiltak er ikke uttømmende.
- d) Bruk av naturreservatet til idrettsarrangementer eller andre større arrangementer er forbudt.

Friluftsliv og hytteliv

Det er lov å sanke bær og matsopp. Man kan brenne bål med tørrkvist eller medbrakt ved, så lenge dette er i tråd med andre gjeldende lovverk. Man trenger ikke søke om å vedlikeholde stien som er inntegnet på vernekartet (Vedlegg 1), så lenge standarden på stien ikke oppgraderes. Er det ønske om utbedring av stien utover vanlig vedlikehold, må dette omsøkes. Det er også inntegnet en skiløype helt nord i verneområdet. Her trenger man ikke søke om å få arrangere idrettsarrangement på vinterstid, selv om det er forbud mot organisert idrett i verneområdet. Den inntegnede løypa er altså unntatt, men arrangementer i andre løyper må omsøkes. Andre typer arrangementer, for eksempel på sommerstid, må også omsøkes. Søker man om dispensasjon til arrangementer i Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat, er det relativt sannsynlig at søknaden blir innvilget, såfremt forholdene ligger til rette for det. Det vil mest sannsynlig bli satt en grense på antall deltakere og satt vilkår for utførelsen av arrangementet.

Vedlikehold av eksisterende bygninger og anlegg er tillatt. Med vedlikehold menes for eksempel maling eller utskifting av råttent panel eller tak ol. Hovedsaken er at bygningene ikke skal endre karakter eller størrelse. Ved brann eller naturkatastrofe kan man etter søknad få tillatelse til å gjenoppføre bygninger med samme størrelse som tidligere.

Bruk av sykkel og hest og kjerre samt ridning i naturreservatet er forbudt.

I Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat er det ingen aktivt brukte stier. Siden verneområdet i hovedsak består av myr, er det ganske vått i området, og området er derfor vurdert å ikke være egnet til sykling og ridning.

Preparering av skiløypen som er inntegnet på vernekartet er tillatt (Vedlegg 1). Om det er behov for rydding i omtalte trasé må dette omsøkes. Det samme gjelder rydding i hundeløypetraséen. Preparering av hundeløypen med snøskuter må også omsøkes, men selve hundekjøringen og oppkjøring av løypen med hundespenn er alltid tillatt på vinterføre i inntegnet trasé (Vedlegg 1).

Uttak av ved til brensel for koier og hytter må også omsøkes. På grunn av det lave antallet hytter innenfor naturreservatet er det lav terskel for å få innvilget dispensasjon til dette.

Jakt, fangst og fiske

Med unntak av at jakt på våtmarksfugl er forbudt, kan jakt, fangst og fiske utføres i samsvar med gjeldende lovverk. Det samme gjelder felling av store rovdyr.

Det er tillatt med nødvendig uttransport av felt elg, hjort og bjørn med **lett beltekjøretøy som ikke setter varige spor i terrenget**. Med dette menes for eksempel elgtrekk eller lett ATV med belter.

Motorisert ferdsel

Motorferdsel til lands og til vanns er forbudt, herunder landing og start med luftfartøy (visse generelle unntak er beskrevet i de øvrige avsnittene). Etter søknad kan man få tillatelse til motorferdsel i forbindelse med vedlikehold av damanlegget, utkjøring av saltstein og i forbindelse med oppsetting av gjerder til beiting. Man må også søke om transport av ved, materialer og utstyr til hytter. Det vil ikke bli gitt dispensasjon til ren person- og bagasjetransport. Punktet er ment å fange opp enkelttilfeller som ved oppussing eller frakt av møbler og lignende. Det er vanlig å få dispensasjon til slike enkelttilfeller.

Preparering av skiløypen som er inntegnet på vernekartet er tillatt uten søknad (Vedlegg 1), men preparering av hundeløypen med snøskuter må omsøkes.

Det er tillatt med nødvendig uttransport av felt elg, hjort og bjørn med **lett beltekjøretøy som ikke setter varige spor i terrenget**.

Ved uttransport av syke eller skadde bufe kan man om nødvendig ta i bruk kjøretøy som er lette og ikke skader markoverflaten. Dette kan gjøres uten å søke, men det skal gis beskjed til oppsynet **før** kjøringen finner sted.

All motorisert ferdsel i utmark krever også tillatelse fra motorferdselloven.

Jordbruk

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for beiting. Det vil si at dyr kan slippes på beite i naturreservatet, uten å søke først. En del av tiltakene som følger med det å ha dyr på beite, er allikevel søknadspliktig, som oppsetting av nye gjerder og utsetting av saltstein. Utsetting av saltstein vil i hovedsak være kurant, så lenge andre faktorer ikke spiller inn, mens oppsetting av gjerder kommer an på plasseringen og omfanget av tiltaket. Ved uttransport av syke eller skadde bufe kan man om nødvendig ta i bruk kjøretøy som er lette og ikke skader markoverflaten. Dette kan gjøres uten å søke, men det skal gis beskjed til oppsynet **før** kjøringen finner sted.

Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat

Siden naturreservatet ble opprettet er det kommet inn flere forskjellige typer dispensasjonssøknader. Søknader om bruk av elgtrekk og merking av stier har blitt godkjent. Søknad om anleggelse av fiskeplass og oppgradering av stier til sykkelstier har blitt avslått. I tillegg har det kommet noen søknader om innkledning og isolering av hytter, som har blitt innvilget.

Trusler mot verneverdiene

Det er en del ferdsel i dette naturreservatet, både sommerstid og vinterstid. Dette fører til mye bruk av stiene og kan føre til forstyrrelser for dyrelivet.

Bevaringsmål, planlagte tiltak og skjøtsel

Bevaringsmål:

Stiene i området er stedvis våte, noe som fører til nye stier, og utvidelse av eksisterende stier. Dette går utover vegetasjonen i området. Det er derfor et mål at stiene i området skal være av en slik kvalitet at bruken av disse ikke går utover naturverdiene. Særlig stien mellom Kveådammen og Målia bør overvåkes og mulig klopplegges dersom den fortsetter å bli bredere. I dag er tilstanden middels.

Tilstanden overvåkes ved å måle bredden på stien langs en bestemt strekning.

Det er også et mål at naturreservatet skal huse truede og sårbare våtmarksfugler. Området rundt Lavsjøen er særlig viktig. I dag er tilstanden god.

Se vedlegg 8 for mer detaljer rundt bevaringsmål.

Tiltak:

1. Bilder av alle hyttene i naturreservatet.
2. Nye infoplakater.
3. Endre verneforskrifta til å samsvare med avtale inngått på vernetidspunktet.

Se vedlegg 6 for fullstendig tiltaksliste for Ramsar-området.

Retningslinjer for brukerinteresser

For reservatet gjelder følgende bestemmelser:

1. Vegetasjonen, herunder døde busker og trær, er fredet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter eller plantedeler fra reservatet. Innføring av nye plantearter er forbudt. Planting eller såing er ikke tillatt.
2. Dyre- og fuglelivet, herunder reirplasser og hiområder, er fredet mot skade og ødeleggelse. Nye dyrearter må ikke innføres.
3. Det må ikke iverksettes tiltak som kan endre naturmiljøet, herunder oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger, hensetting av campingvogner, brakker o.l., opplag av båt, framføring av luftledninger, gjerder, jordkabler eller kloakkledninger, bygging av veier, drenering og annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse, utføring av kloakk eller andre konsentrerte forurensningstilførsler, henleggelse av avfall, gjødsling, kalking og bruk av kjemiske bekjempningsmidler. Forsøpling er forbudt. Listen er ikke uttømmende.
4. Motorferdsel til lands og til vanns er forbudt. Start og landing med luftfartøy, herunder lavtflyging under 300 m, er forbudt.
5. Camping, teltslagning og oppsetting av kamouflasjeinnretninger for fotografering eller lignende er forbudt.
6. Direktoratet for naturforvaltning kan av hensyn til fredningsformålet ved forskrift forby eller regulere ferdselen i hele eller deler av reservatet.

Sykling og ridning på stiene i naturreservatet er ikke ønskelig, da disse flere steder er veldig våte. Dersom slik type ferdsel viser seg å bli problematisk i fremtiden, kan det være at Miljødirektoratet vil benytte seg av § 3 pkt. 6.

Friluftsliv og hytteliv

Sanking av bær og matsopp er tillatt.

Vedlikehold av anlegg som er i bruk på fredningstidspunktet er tillatt uten søknad. Med vedlikehold menes for eksempel maling eller utskifting av råttent panel eller tak ol. Hovedessensen er at anleggene ikke skal endre karakter eller størrelse. Motorferdsel i forbindelse med vedlikehold er søknadspliktig. Det er lav terskel for å innvilge dispensasjon for bruk av snøskuter på vinterføre i forbindelse med vedlikehold. All motorisert ferdsel i utmark krever også tillatelse fra motorferdselloven.

Man trenger ikke å søke om dispensasjon fra verneforskriften for nødvendig preparering og oppkjøring av følgende skiløyper (Vedlegg 4), men all motorisert ferdsel i utmark krever tillatelse fra motorferdselloven;

Brumundsætra – Gitvola (1)
Brumundsætra – Målia (2)
Gitvola – Målia (3)
Kveådammen – Målia (4)
Krakholen – Målia (5)
Stensætra – Målia (6)
Bårdsætra – Målia (7)
Krakholen – Stensæterbekken – Målia (8)
Nordre Brennsetra og Gitvolaløypa mellom Brumundsætra og Gitvola (9)

Man trenger heller ikke søke om dispensasjon for å rydde trasé for turstiene (vedlegg 5) som går mellom Brumundsætra og Målia (1) og mellom Kveådammen og Målia (2).

Skilting av de ovennevnte skiløyper og turstier må omsøkes. Etter samarbeid med forvaltningsmyndigheten er det sannsynlig at det vil bli gitt dispensasjon til slik skilting.

Jord- og skogbruk

Det er tillatt å utføre tradisjonell beiting i naturreservatet.

I følge verneforskrift for Lavsjømyrene/Målikjølen (§ 5 pkt. 3) kan forsiktig skogsdrift i tråd med retningslinjene for allsidig skogbruk på fastmark langs reservatets grenser kan tillates etter søknad. Derimot kommer det frem av erstatningsavtalen som ble inngått ved vernetidspunktet at allmenningene har frafalt denne retten ved å underskrive erstatningsavtalen. Erstatning for skogen er utbetalt. Det vil derfor ikke bli innvilget tilgang til denne type drift. Fylkesmannen vil derfor foreslå for Miljødirektoratet at dette punktet blir fjernet fra forskrifta.

Om man ønsker å utføre hogst for å merke almenningsgrensen må dette omsøkes på vanlig måte. Forvaltningsmyndigheten vil i utgangspunktet være meget restriktive når det kommer til hogst langs grensen som kan påvirke naturreservatet negativt.

Jakt, fangst og fiske

Jakt er tillatt fra og med 10. september til og med 31. mars. Villreinjakt er tillatt fra og med 20. august. Det er tillatt å fiske.

I verneforskrifta kommer det frem at en må søke om å få lov til å transportere ut felte dyr ved hjelp av beltegående kjøretøy.

Imidlertid ble det i avtale inngått på vernetidspunktet lagt til grunn at som en forutsetning for den avtale erstatning skulle forvaltningsmyndigheten tillate fremkjøring av felt elg med lett beltekjøretøy (jernhest/elgtrekk/ATV med belter). Fylkesmannen vil derfor foreslå for Miljødirektoratet å gjøre en endring i forskriften, slik at dette blir tillatt uten søknad. Inntil videre må det fortsatt omsøkes. Tidligere søknader om dette har blitt innvilget.

Besøksstrategi

En besøksstrategi skal bidra til en god forvaltning av verneområdene, og samtidig gjøre opplevelsen best mulig for de besøkende. Besøksstrategien skal vise hvilke tiltak (informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, oppsyn etc.) som er nødvendige for å balansere verneverdier, besøkende og lokal verdiskaping i et verneområde, slik at en oppnår størst mulig nytte for alle tre interesser. Dersom det er motstridende målsettinger mellom ivaretagelse av verneverdiene, tilrettelegging for de besøkende og lokal verdiskaping, skal ivaretagelse av verneverdiene tillegges størst vekt.

Teksten ovenfor er hentet fra Miljødirektoratets veileder «Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder».

Besøksstrategi for Hedmarksvidda våtmarkssystem finnes i vedlegg 12.

Oppsyn og administrasjon

Oppsyn

Statens naturoppsyn (SNO) har det overordnede ansvaret for statlig naturoppsyn i alle naturvernområder, herunder naturreservatene på Hedmarksvidda. SNO er tillagt myndighet til oppsyn etter naturmangfoldloven, friluftsløven, lakse- og innlandsfiskeløven, viltloven, motorferdselloven, kulturminneløven og deler av forurensningsloven. Det statlige naturoppsynet har i første rekke oppgaver som beskrevet i naturoppsynsloven, dvs. forebygging av miljøkriminalitet, kontroll, veiledning og informasjon, og kan drive med praktiske oppgaver som skjøtsel, registreringer, dokumentasjon med mer.

Administrasjon

Det er Fylkesmannen som er forvaltningsmyndighet for de tre verneområdene som er omtalt i denne planen. Forvaltningsansvar for et verneområde innebærer blant annet rettslig kompetanse til å utøve myndighet innenfor rammene av verneforskriften. Denne kompetansen er i hovedsak knyttet til dispensasjonsmyndighet og myndighet til å gi utfyllende bestemmelser om forvaltning og skjøtsel gjennom forvaltningsplaner. I tillegg har forvaltningsmyndigheten for et verneområde også ansvaret for praktisk forvaltning som grensemerking, skilting, informasjon, overvåking, registreringer og gjennomføring av fysiske tiltak som er nødvendig for å ivareta eller fremme verneformålet. Å ha forvaltningsmyndighet innebærer også å ha ansvar for nødvendig administrasjon, budsjett, rapportering og kontakt med kommuner, grunneiere, brukere og interesseorganisasjoner. Forvaltningsmessige retningslinjer for behandling av saker som angår ulike brukerinteresser er omtalt foran. Punktene under omfatter generelle retningslinjer for saksbehandling, spesielt søknader om dispensasjon som berører Endelausmyrene, Brumundsjøen-Harasjømyra og/eller Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservater:

1. Alle søknader om tiltak eller aktiviteter som krever tillatelse/dispensasjon etter verneforskrift sendes Fylkesmannen i Hedmark.
2. Alle søknader skal begrunnes og være så konkrete som mulig. Stikkord i denne sammenheng er sted/lokaltet, omfang, tidspunkt, type utstyr/kjøretøyer/redskap.
3. Søknader vurderes først etter verneforskrifta, før de eventuelt vurderes etter annet lovverk. Avslag etter verneforskrifta kan ikke overstyres av annet lovverk.

4. I all saksbehandling skal det gjøres en samlet vurdering av tiltakets påvirkning på verneverdier og forholdet til øvrige brukerinteresser.
5. Forvaltningsmyndigheten kan normalt gå langt i å sette vilkår som begrenser eventuelle skadevirkninger av en dispensasjon. Hvilke vilkår som settes skal ha en saklig sammenheng med det tillatelsen gjelder.
6. Ved brudd på vilkår i en tillatelse vil forvaltningsmyndigheten vurdere om saken skal behandles på nytt med sikte på omgjøring eller inndragning, avhengig av alvorlighetsgraden. Brudd på vilkår kan tillegges vekt ved behandling av nye søknader.
7. Fylkesmannen i Hedmark og SNO kan vurdere og eventuelt politianmelde brudd på verneforskrifta og vilkår i gitte dispensasjoner.
8. Følgende instanser skal ha kopi av alle dispensasjonsvedtak: Miljødirektoratet, den aktuelle kommunen og SNO. Andre gjenpartsadressater vil bli vurdert i hvert enkelt tilfelle.
9. I saker som omhandler kulturminner skal Hedmark fylkeskommune involveres.
10. Vedtak etter verneforskrifta er et enkeltvedtak og kan påklages av de med rettslig klageinteresse, jf. Forvaltningslovens § 28. Fristen for å klage er 3 uker fra det tidspunkt underretning om vedtak er kommet fram til vedkommende part.
11. Miljødirektoratet er klageinstans for vedtak fattet av Fylkesmannen i Hedmark. Klage på vedtak stiles til Miljødirektoratet, men sendes via Fylkesmannen. Fylkesmannen vil vurdere om det framkommer nye opplysninger som tilsier at vedtaket kan omgjøres. Dersom Fylkesmannen opprettholder sitt vedtak, skal klagen oversendes Miljødirektoratet for endelig behandling.

For søkere er det viktig å være oppmerksom på at planlagte/ønskede tiltak må ligge innenfor det generelle lovverket (plan- og bygningsloven, motorferdselloven osv.), og at dette lovverket gjelder i tillegg til verneforskrifta. Det betyr at det kan være nødvendig å innhente tillatelse fra flere instanser, f.eks. fra kommunen som bygningsmyndighet og forvaltningsmyndighet for motorferdselloven, for at gjennomføring av tiltaket/aktiviteten skal være lovlig.

For å ivareta naturmangfoldlovens formål finnes det i lovens kapittel IX en rekke bestemmelser om håndheving og sanksjoner. Fylkesmannen er delegert myndighet etter naturmangfoldloven kap. IX § 69-73, om:

- Retting og avbøtende tiltak
- Uforutsette miljøkonsekvenser av lovlig virksomhet
- Direkte gjennomføring og bruk av andres eiendom
- Tvangsmulkt

Miljødirektoratet har inntil videre myndighet til å gi pålegg om miljøerstatning, men denne myndigheten vil antagelig bli delegert til Fylkesmannen. Strafferammen for overtredelser av nærmere angitte bestemmelser i naturmangfoldloven eller bestemmelser gitt i medhold av loven, er bot eller fengsel inntil ett år eller tre år ved grove overtredelser, jf. naturmangfoldloven § 75.

Kilder

Artskart, 2017. <https://artskart.artsdatabanken.no/default.aspx> , sist besøkt 4. oktober 2017.

Bekken, J., 2001. Fugler og pattedyr i 18 våtmarksreservater i Hedmark. Miljøvernavingens rapportserie, rapport 8.

Bekken, J., 2013. Fugler i 20 våtmarksreservater i Hedmark 2000-2012. Miljøvernavingens rapportserie, rapport 2.

Fylkesmannen i Hedmark, 1978. Utkast til verneplan for våtmarksområder i Hedmark Fylke. Elverum trykk AS.

Fylkesmannen i Hedmark, 1992. Utkast til verneplan for myrer i Hedmark fylke.

Kulturminnesøk, 2017. <https://kulturminnesok.no/> , sist besøkt 22.11.2017.

Maartmann, E., 1977. Fugleinventeringer i 1976-77 i forbindelse med verneplan for våtmarksområder i Hedmark.

Moen, A., 1973. Landsplan for myrreservater i Norge. Norsk geografisk tidsskrift, Det Norske Geografiske Selskab.

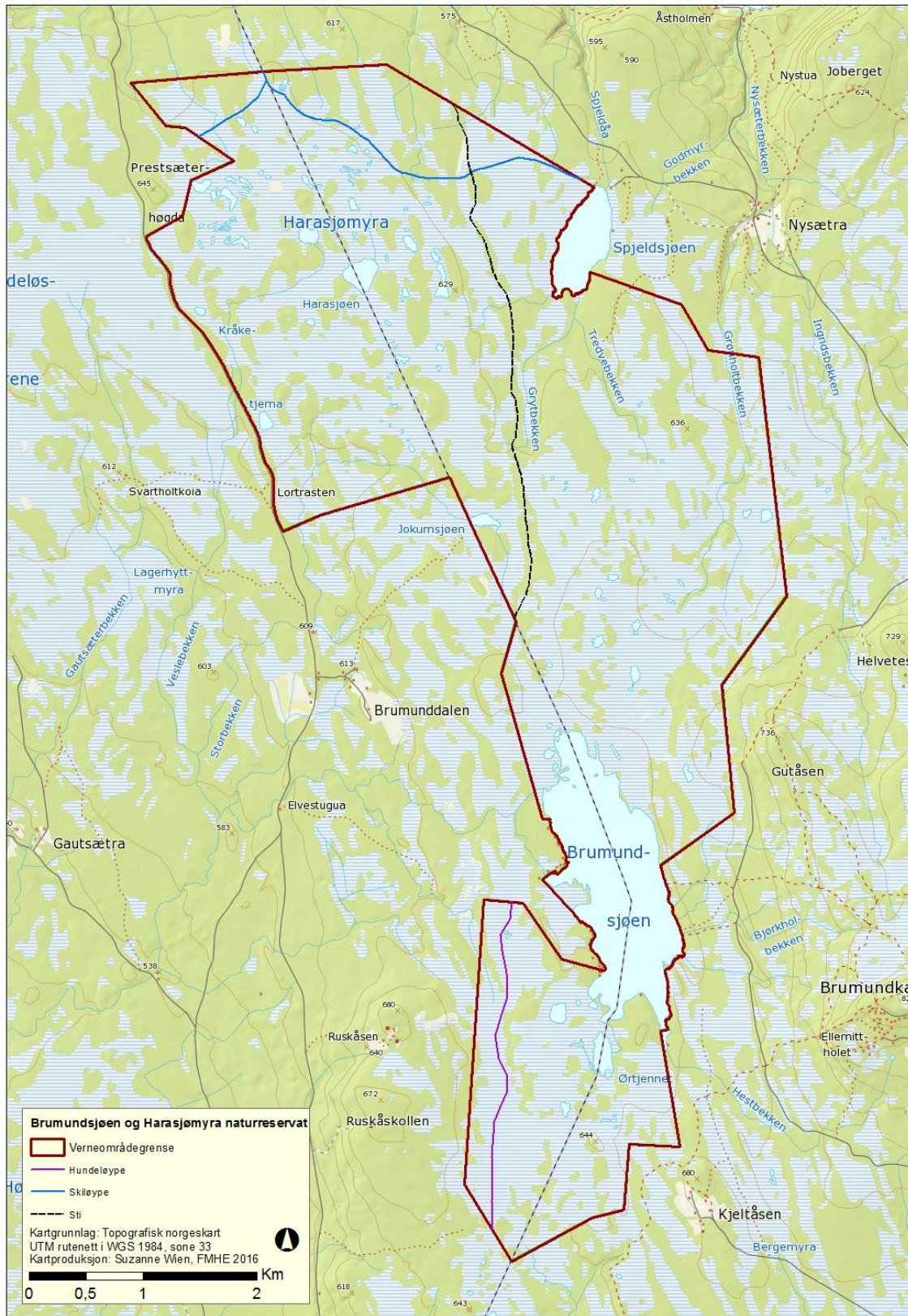
Moen, A., 1983. Myrundersøkelser i Sør-Trøndelag og Hedmark i forbindelse med den norske myrreservatplanen. Rapport botanisk serie 1983-4. Universitetet i Trondheim.

NVE, 2017. <https://www.nve.no/vann-vassdrag-og-miljo/verneplan-for-vassdrag/hedmark/002-18-asta/> , sist besøkt 22.11.2017.

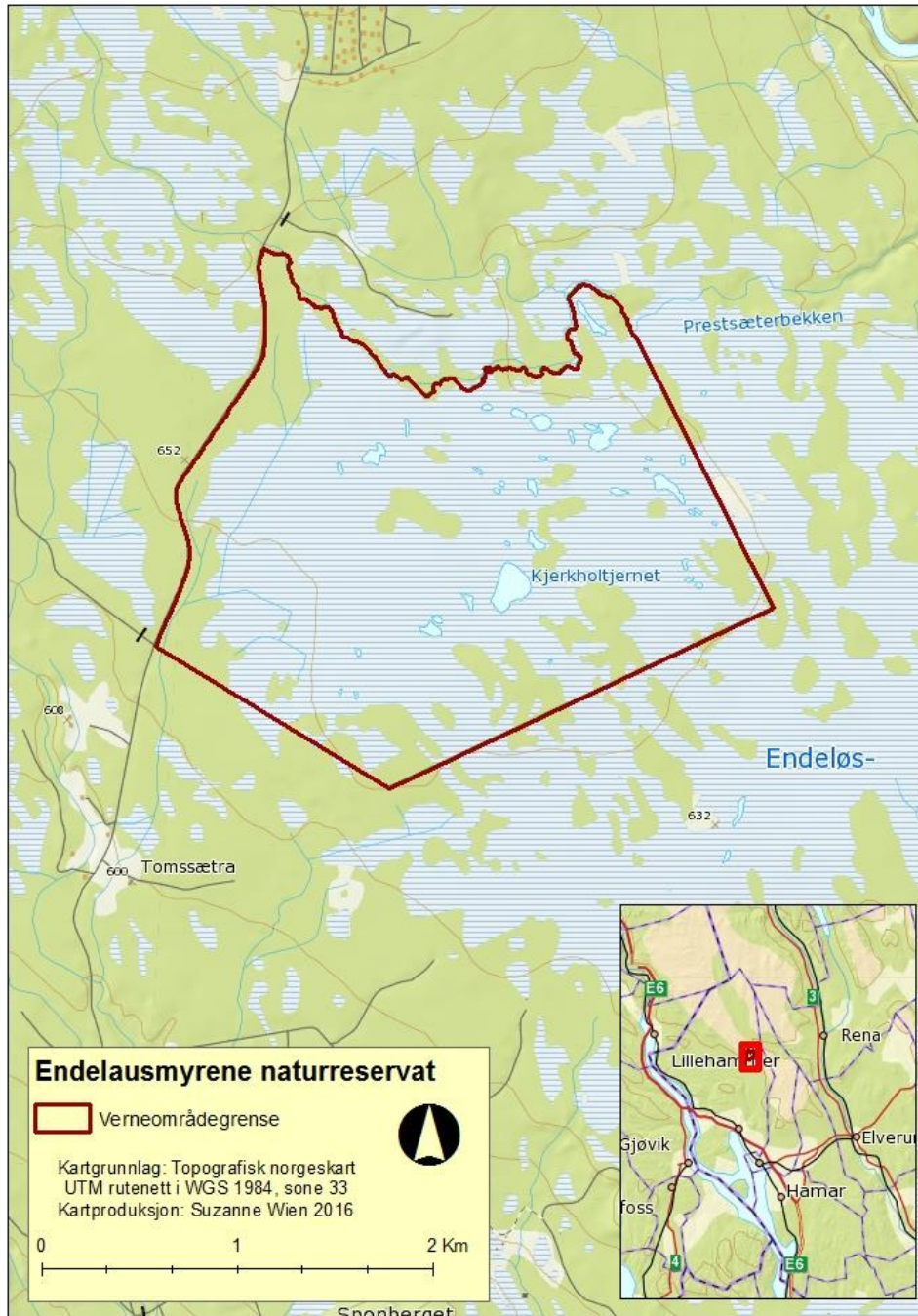
Næss, T., 1970. Om strengmyrer på Hedmarksvidda – med oversikt over myrkomplekser på Østlandet. Institutt for jordbunnsforskning, NLH.

Skattum, E., Sonerud, G. A., 1975. Myrområdene på søndre del av Hedmarksvidda. Invertinger i forbindelse med Miljøverndepartementets Landsplan for verneverdige områder. Rapport.

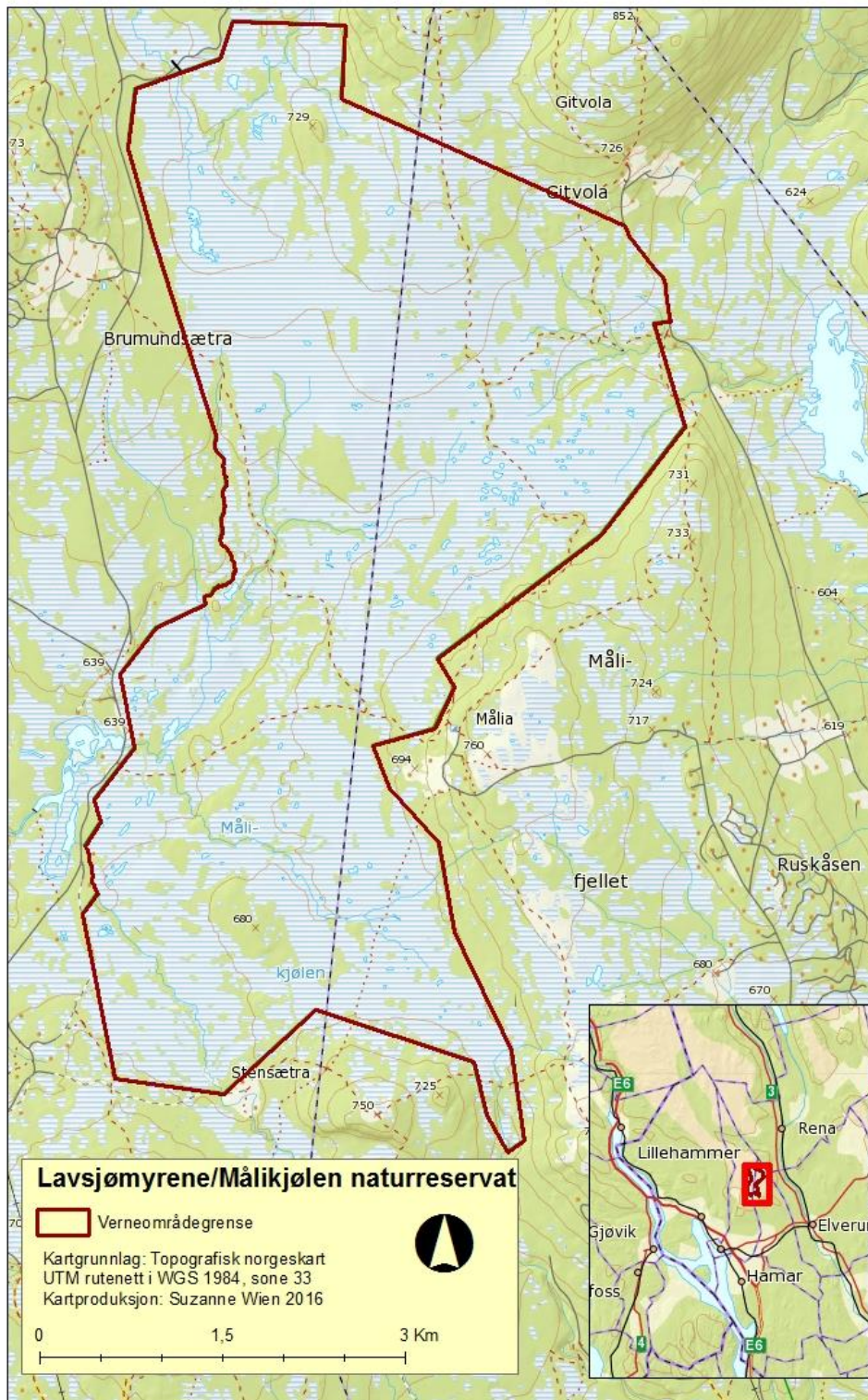
Vedlegg 1. Vernekart Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat

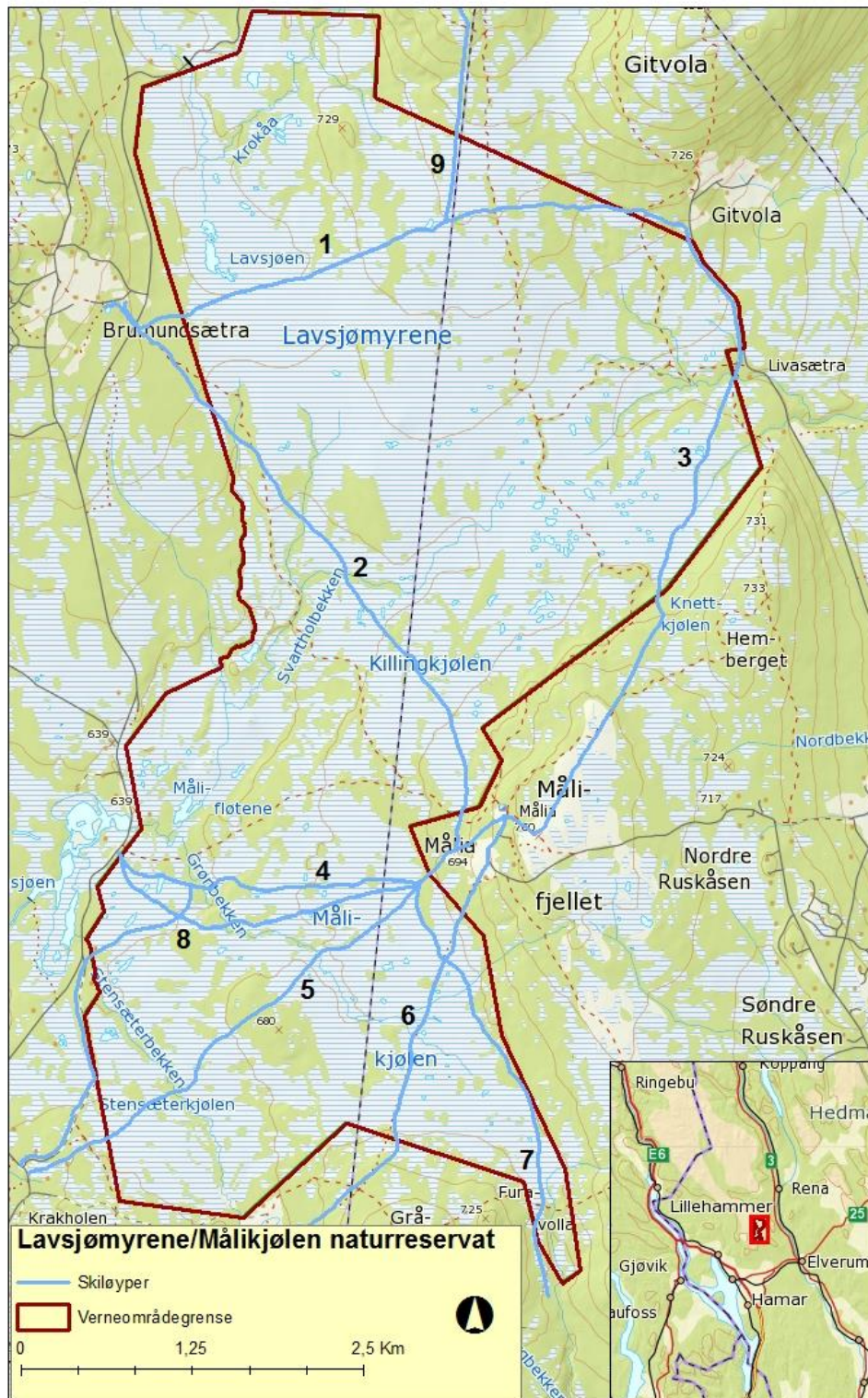
Vedlegg 2. Vernekart Endelausmyrene naturreservat

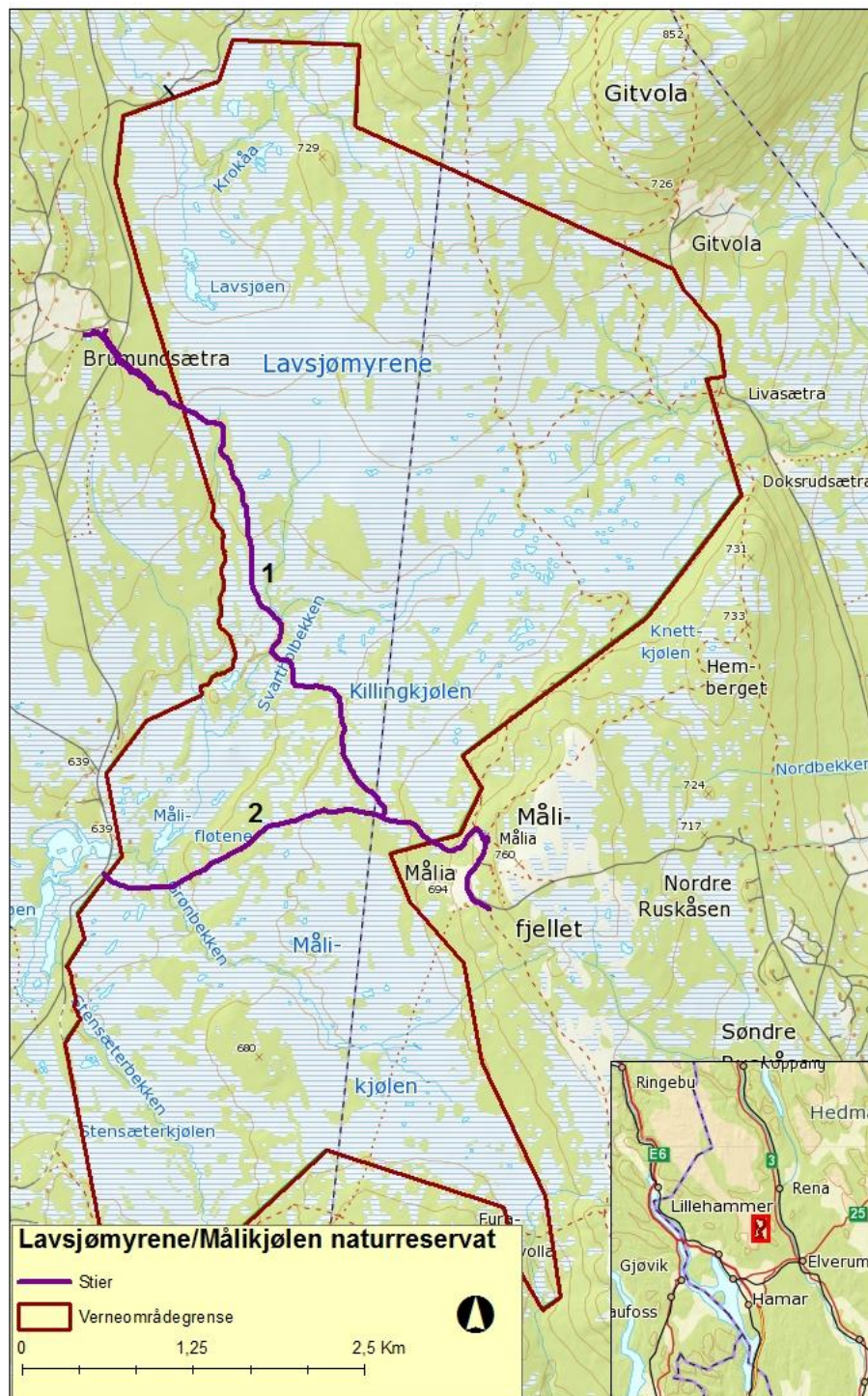
Vedlegg 3. Vernekart Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat

Vedlegg 4. Skiløyper som kan kjøres opp uten dispensasjonssøknad

Vedlegg 5. Stier hvor nødvendig rydding kan utføres uten dispensasjonssøknad

Vedlegg 6. Tiltakstabell

Endelausmyrene naturreservat					
Tiltak	Periode	Frist	Estimert kostnad	Prioritet	Ansvarlig aktør
Overvåke myr	Sommerstid	Hvert 5. år	0	1	Fylkesmannen/SNO
Endring av verneforskrift slik at den gjenspeiler avtaler som ble inngått ved vernetidspunktet	Når som helst	2020	0	2	Fylkesmannen
Oppdatering av infotavler		I løpet av 2019	50 000	2	Fylkesmannen
Brumundsjøen-Harasjømyra					
Tiltak	Periode for utførelse	Frist	Estimert kostnad	Prioritet	Ansvarlig aktør
GPS-registrering av skiløype ved Brumundsjøen	Vinterstid	I løpet av 2018	2000	1	Fylkesmannen/Løypekjører
Tilstandsfoto av alle bygninger innenfor naturreservatet	Sommerstid	Innen 2019	10 000	2	SNO
Oppdatering av infotavler	Sommerstid	Innen 2018	200 000	2	Fylkesmannen/SNO
Registrere båter på Brumundsjøen	Hekketid	Hvert 2. år	0	1	SNO
Lavsjømyrene/Målikjølen					
Tiltak	Periode	Frist	Estimert kostnad	Prioritet	Ansvarlig aktør
Tilstandsfoto av alle bygninger innenfor naturreservatet	Sommerstid	Innen 2018	0	2	SNO
Oppdatering av infotavler	Sommerhalvåret	Innen 2020	150 000	2	Fylkesmannen
Endring av verneforskrift slik at den gjenspeiler avtaler som ble inngått ved vernetidspunktet	Når som helst	Innen 2019	0	1	Fylkesmannen

Vedlegg 7. Planlagte endringer i forskrift for Endelausmyrene naturreservat.

Kap 5 vil bli endret fra:

Bestemmelsene i punkt IV er ikke til hinder for

5. jakt på rype, hare og hjortedyr etter den til enhver tid gjeldende viltlov og forskrifter gitt i medhold av denne

til:

Bestemmelsene i punkt IV er ikke til hinder for

5. jakt på rype, hare, hjortedyr, storfugl og rovvilt etter den til enhver tid gjeldende viltlov og forskrifter gitt i medhold av denne.

Kap. 6 vil bli endret fra:

For skogen i området gjelder følgende:

1. Skog på myr og vannsyk skogsmark skal stå urørt dersom produksjonen i urørt tilstand er mindre enn 0,1 m³ pr. dekar pr. år.
2. Skog på fastmarksholmer mindre enn 1,0 dekar skal stå urørt.
3. Skog på fastmarksholmer større enn 1,0 dekar og på fastmark langs reservatets grenser skal kunne drives etter plan godkjent av forvaltningsmyndigheten. Unntatt fra dette er skogen på Kirkeholen og holen nordvest for Kirkeholtjernet, som skal stå urørt.

Ved driften skal det legges vekt på:

- A. at alt arbeid (tynningshogst, sluttavvirkning inklusive utkjøring, skogplanting m.v.) blir utført på en slik måte at det er minst mulig skjemmende for landskapet og minst mulig forstyrrende for dyrelivet. Det skal vises særlig varsomhet ved drift i overgangssonen mellom fastmark og tjern, vassdrag og myr.
  - B. at lauvtrevegetasjonene blir satt igjen i størst mulig utstrekning.
  - C. at særpregede eller spesielt dekorative trær og trær som har særlig betydning for hullrugere blir satt igjen.
  - D. at det ved eventuell skogplanting blir brukt planter av mest mulig stedegen proveniens av arter som naturlig forekommer i reservatet.
4. Ved utøvelse av tillatt skogsdrift er bruk av motorkjøretøy på vinterføre tillatt.

til:

For skogen i området gjelder følgende:

1. Skog på myr og vannsyk skogsmark skal stå urørt.
2. Skog på fastmarksholmer skal stå urørt.
3. Skog på fastmark langs reservatets grenser skal kunne drives etter plan godkjent av forvaltningsmyndigheten. Unntatt fra dette er skogen på Kirkholen, som skal stå urørt.

Ved driften skal det legges vekt på:

- A. at alt arbeid (tynningshogst, sluttavvirkning inklusive utkjøring, skogplanting m.v.) blir utført på en slik måte at det er minst mulig skjemmende for landskapet og minst mulig forstyrrende for dyrelivet. Det skal vises særlig varsomhet ved drift i overgangssonen mellom fastmark og tjern, vassdrag og myr.
  - B. at lauvtrevegetasjonene blir satt igjen i størst mulig utstrekning.
  - C. at særpregede eller spesielt dekorative trær og trær som har særlig betydning for hullrugere blir satt igjen.
  - D. at det ved eventuell skogplanting blir brukt planter av mest mulig stedegen proveniens av arter som naturlig forekommer i reservatet.
4. Ved utøvelse av tillatt skogsdrift er bruk av motorkjøretøy på vinterføre tillatt

Vedlegg 8. Bevaringsmål

Endelausmyrene naturreservat										
		Overvåkning		God tilstand		Middels tilstand		Dårlig tilstand		
Bevaringsmål	Tilstandsvariabel	Start	Frekvens	NiN-trinn	Måleenhet, intervall	NiN-trinn	Måleenhet, intervall	NiN-trinn	Måleenhet, intervall	Måleenhet, intervall
Innen Endelausmyrene NR har tilstandsvariabelen PRRA Regionalt viktige arter god tilstand	PRRA Regionalt viktige arter	2020	0/10							Antall individer. Totaltelling – Strukturert befarig
Ingen særlige endringer i den hydrologiske tilstanden	DR Drenering	2018	0/5							Meter (gjennomsnitt endring i påvirkningssonens bredde (flere målepunkt) i forhold til en gitt referansetilstand.
I Endelausmyrene naturreservat har tilstandsvariabelen Fremmedartsinnslag (FA) status "god tilstand".	FA Fremmedartsinnslag		0/5							Tilstede/ikke tilstede langs transekt.
Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat										
		Overvåkning		God tilstand		Middels tilstand		Dårlig tilstand		
Bevaringsmål	Tilstandsvariabel	Start	Frekvens	NiN-trinn	Måleenhet, intervall	NiN-trinn	Måleenhet, intervall	NiN-trinn	Måleenhet, intervall	Måleenhet, intervall
I Brumundsjøen-Harasjømyrene har tilstandsvariabelen Fremmedartsinnslag (FA) status "god tilstand".	FA Fremmedartsinnslag	2018	0/5							Tilstede/ikke tilstede av edelgran og vrifuru langs transekter.
Innen NR har tilstandsvariabelen PRRA Regionalt viktige arter god tilstand	PRRA Regionalt viktige arter	2020	0/10							Antall individer. Totaltelling – Strukturert befarig
Lavsjømyrene/Målikjølen										
		Overvåkning		God tilstand		Middels tilstand		Dårlig tilstand		
Bevaringsmål	Tilstandsvariabel	Start	Frekvens	NiN-trinn	Måleenhet, intervall	NiN-trinn	Måleenhet, intervall	NiN-trinn	Måleenhet, intervall	Måleenhet, intervall
Overvåkningsobjekt 1231 (Sti X) skal ha	SE Slitasje	2017	0/2/4 /6/8							cm. Registrert endring.

god tilstand mht tilstandsvariabel SE Slitasje										Gjennomsnittlig påvirket bredde pr overvåkningslinje.
Innen NR har tilstandsvariabelen PRRA Regionalt viktige arter god tilstand	PRRA Regionalt viktige arter	2020	0/10							Antall individer. Totaltelling – Struktureert befarng

Vedlegg 9. Fugleliste for Endelausmyrene

Registrerte fuglearter

bjørkefink	lirype
bokfink	løvsanger
brushane	orrfugl
buskskvett	perleugle
duetrost	ravn
dvergfalk	ringdue
fiskemåke	rødstilk
fossefall	rødstjert
fuglekonge	sangsvane
gjøk	sivspurv
gluttsnipe	smålom
grankorsnebb	snøspurv
grønnstilk	stokkand
gråfluesnapper	storspove
gråtrost	strandsnipe
gulerle	svartmeis
haukugle	såerle
heilo	toppand
heipiplerke	tornskate
hettemåke	trane
horndykker	trepiplerke
krikkand	tårnfalk
kråke	tårnseiler
kvinand	varsler
lavskrike	vipe

Vedlegg 10. Artslister for Brumundsjøen-Harasjømyra

Fuglearter	Insekter	Mose, sopp og lav	Karplanter
bergand	<i>Agabus serricornis</i>	bjørkelav	bjørk
blåmeis	<i>Capnia atra</i>	dverggullnål	blåtopp
bokfink	fjellsmådøgnflue	elghornslav	flaskestarr
brushane	<i>Gyrinus minutus</i>	glasstorvmose	frynsestarr
bøksanger	<i>Hydroporus melanarius</i>	granrustkjuke	gran
duetrost	<i>Leuctra hippopus</i>	granseterlav	granstarr
dvergfalk	<i>Neureclipsis bimaculata</i>	granstokkjuke	hvitlyng
enkeltbekkasin	<i>Plectrocnemia conspersa</i>	grå stokklav	risbjørk
fiskemåke	<i>Polycentropus flavomaculatus</i>	gubbeskjegg	sauetelg
fiskeørn	<i>Rhyacophila nubila</i>	gul stokklav	stjernestarr
flaggspett	rød ryggjelledøgnflue	gulgrynnål	storrapp
gjerdesmett	<i>Taeniopteryx nebulosa</i>	gullroselav	strengstarr
gjøk		hvitringnål	stri kråkefot
gluttsnipe		langnål	sveltstarr
grankorsnebb		<i>Protoparmelia oleagina</i>	tepperot
granmeis		<i>Pycnora xanthococca</i>	torvmyrull
grønnfink		<i>Ramboldia elabens</i>	
grønnstilk		srikeskjegg	
gråhegre		sukkernål	
gråmåke		svartsonekjuke	
gråsisik		trollsotbeger	
gråtrost		ulvelav	
hagesanger		vanlig papirlav	
haukugle			
heilo			
heipiplerke			
hettemåke			
horndykker			
kjøttmeis			
kongeørn			
konglebit			
krikkand			
kråke			
kvinand			
laksand			
lavskrike			
linerle			
lirype			
løvsanger			
låvesvale			
makrellterne			
munk			

møller
måltrost
tornskate
orrfugl
perleugle
ravn
ringdue
rødstilk
rødstjert
rødstrupe
rødvingetrost
sangsvane
sidentsvans
sildemåke
sivspurv
sjøorre
skogsnipe
smålom
småspove
snøspurv
sotsnipe
spurveugle
stokkand
storfugl
storlom
storskarv
storspove
strandsnipe
svartand
svartmeis
svartspett
svarttrost
taksvale
toppand
toppmeis
trane
trekryper
trepiplerke
tretåspett
tårnfalk
varsler
vendehals
vipe

Vedlegg 11. Fugleliste for Lavsjømyrene/Målikjølen

Registrerte fuglearter

fossekall	enkeltbekkasin
dobbeltbekkasin	fjellvåk
dvergfalk	fuglekonge
haukugle	granmeis
hornugle	gråtrost
hønsehauk	krikkand
jordugle	kråke
musvåk	kvinand
orrfugl	linerle
perleugle	løvsanger
smålom	låvesvale
spurvehauk	måltrost
spurveugle	ringdue
storfugl	rødstjert
storlom	rødstrupe
trane	rødvingetrost
tårnfalk	sivspurv
vepsevåk	småspove
vierspurv	stokkand
fiskemåke	strandsnipe
storspove	taksvale
gluttsnipe	brushane
lirype	heilo
gråsisik	kjøttmeis
gjøk	vipe
grønnsisik	hettemåke
gulerle	dvergfalk
bjørkefink	grankorsnebb
blåmeis	grønnstilk
bokfink	rødstilk
brunnakke	sangsvane
buskskvett	toppand
trepipplerke	varsler
duetrost	

Vedlegg 12. Besøksstrategi

Besøksstrategi for Hedmarksvidda våtmarkssystem

1. Innledning

Dette dokumentet er en enkel besøksstrategi for Ramsar-området Hedmarksvidda våtmarkssystem. Området inkluderer Endelausmyrene naturreservat, Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat og Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat.

2. Kunnskapsgrunnlaget

Endelausmyrene naturreservat

Det ble gjennomført undersøkelser av naturen i området i forbindelse med verneprosessen på 70-tallet. Siden da er det ikke gjort oppdateringer, utenom enkeltvis artsrapportering.

Formålet med fredningen er å bevare et viktig våtmarksområde i sin naturgitte tilstand og å verne om vegetasjonen, det karakteristiske og interessante fuglelivet og annet dyreliv som naturlig er knyttet til området.

Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat

I forbindelse med utvidelse av naturreservatet i 2014 ble det gjennomført en ny kartlegging av området. Denne rapporten finnes i NARIN – lokalitetsdatabase for skogområder.

Formålet med naturreservatet er å bevare et stort naturområde med en rekke ulike barskog og myrtyper, med innslag av gammelskog, rike bekkedrag og sumpskog som har særskilt betydning for biologisk mangfold ved at det inneholder en rekke sjeldne og sårbare karplante-, sopp- og lavararter. Det er en målsetting å beholde verneverdiene i mest mulig urørt tilstand og eventuelt videreutvikle dem.

Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat

Kunnskapsgrunnlaget stammer i hovedsak fra undersøkelser som ble gjort i forbindelse med verneprosessen. Naturtypene ble kartlagt av Næss i 1970 og av Moen i 1983. I tillegg ble det gjort en kartlegging av fuglefaunaen i 1983. Her kom det frem at Lavsjømyrene/Målikjølen, særlig rundt Lavsjøen, var det mest artsrike når det gjelder våtmarksfugler. Hele 34 arter i gruppen ble registrert her.

Formålet med fredningen er å bevare i naturtilstand og som landskapselement et stort, intakt myrlandskap av internasjonal verneverdi, satt sammen av strengblandingsmyrer og minerotrofe strengmyrer, bakkemyrer og flatmyrer, med tilhørende vegetasjon og fauna, særlig fuglelivet.

2.1 Sårbare naturverdier

Hedmarksvidda våtmarkssystem har, foruten sårbare gammelskogarter, naturverdier knyttet til det rike fuglelivet. Området er et viktig hekkeområde for våtmarksfugl, noe som er viktig å ivareta med tanke på eventuell tilrettelegging for besøkende.

For nærmere detaljer omkring verneverdiene i naturreservatene henvises det til beskrivelse i Naturbase, rapport i NARIN og forvaltningsplan for Hedmarksvidda våtmarkssystem.

2.2 Den besøkende

På Hedmarksvidda er de besøkende i hovedsak lokale personer som benytter områdene i fritidsøyemed. Det er i verneforskriften til de enkelte reservatene satt bestemmelser om ferdsel og bruk, og i alle reservatene er det tillatt aktiviteter som bær- og matsopp-plukking, tradisjonell jakt og fiske og turgåing. Å benytte naturreservatene til disse formålene anses ikke å være en trussel for naturverdiene. Det er i tillegg sannsynlig at Hedmarksvidda besøkes av fugleinteresserte, med tanke på det rike fuglelivet.

I Endelausmyrene naturreservat finnes det ingen hytter, stier eller fast oppkjørte skiløyper. Området ligger heller ikke i umiddelbar nærhet til hyttefelt.

Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat ligger i tilknytning til flere hytteområder (f.eks. Brumundsetra og Nysetra), og det går en gammel ferdselsåre, et par skiløyper og ei hundeløype gjennom naturreservatet.

I lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat er det et par stier, mange skiløyper og et par hytter innenfor vernegrensene.

Det er ikke foretatt besøkskartlegging eller besøkstelling innenfor de enkelte verneområdene. Vurdering av antall besøkende og behov for informasjon er gjort ut fra intern kunnskap om naturreservatene.

3. Mål

Denne besøksstrategiens mål for verneverdiene er å opplyse om dem på en måte som ikke fører til unødvendig forstyrrelse eller ødeleggelse. Dette skal oppnås ved å sette opp informasjonsplakater på plasser der det er naturlig å nå de besøkende. Målet for de besøkende er at de skal få lære seg noe om reservatet og dets verdier.

Med bakgrunn i overordna mål for verneverdiene er det ikke et mål for besøksforvaltningen å tilrettelegge for økt besøk innenfor naturreservatene. Derimot opplever vi at det er både et behov og et ønske om å få/gi informasjon om naturreservatene og verneverdiene til folk som oppholder seg i reservatene med omegn. Vi mener dette kan legge til rette for økt interesse for biologisk mangfold og en større forståelse for områdevern. Ved å informere om spesielle hensyn som bør tas, vil dette også kunne bidra positivt med tanke på å ta vare på sårbare naturverdier.

Vi vil fokusere på å kanalisere ferdselen på de stier og skiløyper som allerede er opparbeidet. Disse bør gjøres attraktive å ferdes på. Ytterligere klopplegging kan derfor bli aktuelt. Det har vært ønske om at det blir tilrettelagt bedre for sykling i naturreservatene. På grunn av de stedvis våte stiene mener Fylkesmannen at tilrettelegging for sykling vil kreve en standardheving, som ikke vil være aktuelt å gjennomføre i disse naturreservatene.

4. Tiltaksplan

Det er et ønske å utarbeide nye informasjonsplakater til alle verneområdene. Plakatene skal settes opp ved naturlige innfallspor og skal inneholde informasjon om det enkelte verneområdet og eventuelle spesielle hensyn som bør tas i forbindelse med ferdsel. Plakatene skal utarbeides i tråd med designmanualene for verneområder som er utarbeidet av Miljødirektoratet.

Noen av naturreservatene inneholder én eller flere stier, veier eller løyper. Plakater bør settes ut ved alle naturlige innfallspor, i hovedsak vil dette si 1-2 plakater per naturreservat, med unntak av Brumundsjøen-Harasjømyra; på grunn av størrelsen på området og stinettet i området rundt, både sommer og vinter, foreslås det å oppføre flere informasjonsplakater her.

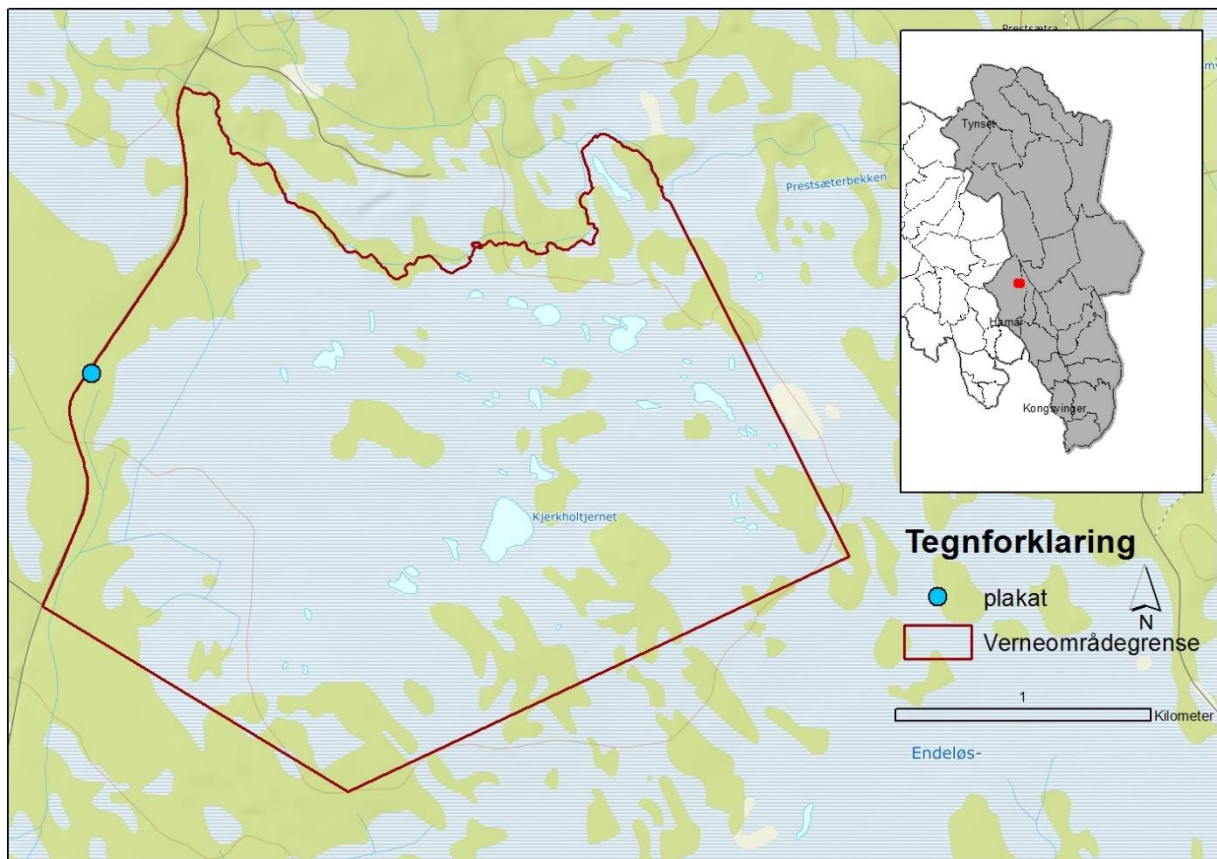
Det er vurdert at det å sette opp informasjonsplakater med stier og løyper inntegnet, vil være nok til å kanalisere ferdselen i naturreservatene inn på de eksisterende stier og løyper, og dermed utenom de mest sårbare områdene. Ferdselen er lav i alle disse naturreservatene, men på grunn av at det er et myrområde, er det stedvis tegn til utvidelse av stier rundt bløte partier.

Vedlagte kart viser anbefalt plassering av informasjonsplakater i respektive verneområde.

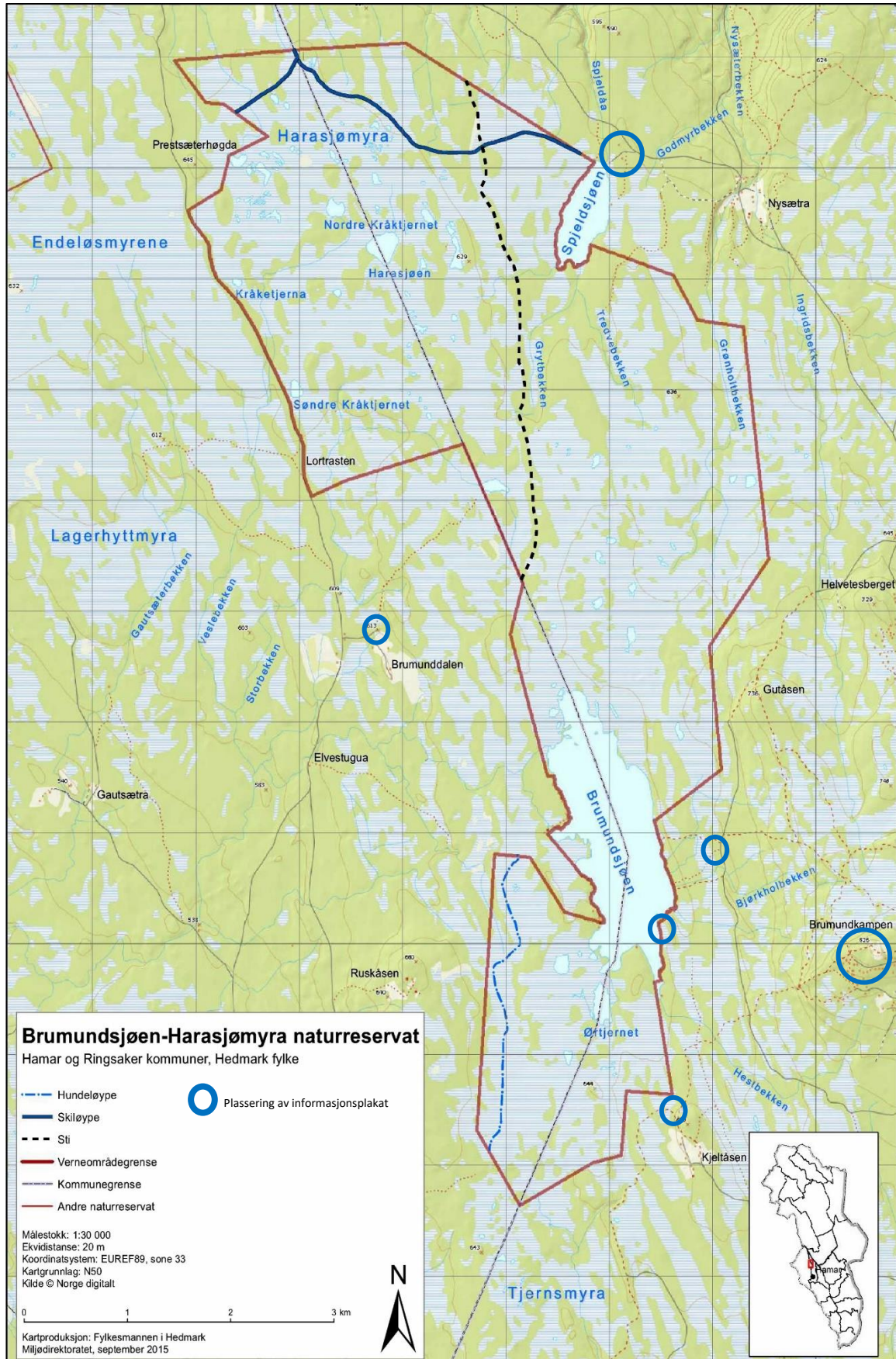
4.1 Behov for informasjonsplakater

Verneområde	Prioritering	Antall informasjonsplakater
Endelausmyrene	2	1
Brumundsjøen-Harasjømyra	1	6
Lavsjømyrene/Målikjølen	2	4

Vedlegg 1. Kart over informasjonsplakat i Endelausmyrene naturreservat

Vedlegg 2. Kart over informasjonsplakater i Brumundsjøen-Harasjømyra naturreservat

Vedlegg 3. Kart over informasjonsplakater i Lavsjømyrene/Målikjølen naturreservat

